

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра української мови та славістики

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

**ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ**

Виконала студентка VI курсу групи СО-61
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Савчук Раїса Олександрівна
Керівник – канд. пед. наук, доц.
Антончук Олександр Михайлович
Рецензент – канд. пед. наук,
доц. Дзюба Майя Миколаївна

Рівне – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ ЯК МЕТОДУ НАВЧАННЯ	
1.1. Сутність дослідницького методу як інноваційного підходу в навчанні української мови.....	7
1.2. Психолого-педагогічні основи використання дослідницьких проєктів у старшій школі.....	16
1.3. Дослідницький проєкт як засіб розвитку мовної компетенції учнів	23
Висновки до 1 розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	
2.1. Діагностика рівня знань учнів старшої школи з української мови (констатувальний етап).....	33
2.2. Методика реалізації дослідницького проєкту в навчанні української мови старшої школи (формувальний етап).....	39
2.3. Оцінка ефективності дослідницького проєкту як методу навчання української мови у старшій школі (контрольний етап).....	52
Висновки до 2 розділу.....	56
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність. У сучасному світі освіта має бути не лише джерелом знань, але й засобом розвитку особистості, формування вмінь і навичок, необхідних для життя у швидкозмінному середовищі. Суспільство потребує активних, креативних, самостійних громадян, які здатні працювати в команді, шукати та аналізувати інформацію, робити висновки і приймати обґрунтовані рішення. У зв'язку з цим перед українською школою постає завдання – навчати учнів не лише отримувати готові знання, а й знаходити їх самостійно, розвивати дослідницькі вміння, критичне мислення та вміння презентувати результати власної роботи. Одним із методів, що дозволяє реалізувати ці завдання, є використання дослідницьких проєктів у навчанні. Проєктна діяльність стимулює пізнавальну активність учнів, формує в них мотивацію до навчання, навчає працювати на результат, глибше розуміти навчальний матеріал, що особливо важливо у старшій школі, де формуються основи професійного самовизначення.

Організація навчального процесу в старшій школі базується на низці нормативно-правових актів, що визначають основні вимоги до змісту та форм навчання. Зокрема, Закон України «Про освіту» [19] підкреслює необхідність формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, серед яких важливе місце займають дослідницькі навички, вміння критично мислити, аналізувати та презентувати власні напрацювання. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [20] наголошує на важливості розвитку особистісного потенціалу учнів, здатності до навчання протягом життя, формування в них навичок роботи в команді та комунікації. Також особливу увагу у контексті проєктної діяльності слід звернути на положення Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, де передбачено формування предметних компетентностей, а також на Концепцію «Нова українська школа» [45], що орієнтує педагогів на особистісно-орієнтоване навчання, впровадження

інтерактивних методів, розвиток критичного мислення та дослідницьких умінь учнів.

Використання дослідницького проєкту як методу навчання української мови у старшій школі відкриває широкі можливості для розвитку мовної та мовленнєвої компетентностей учнів. Українська мова як навчальний предмет має не лише забезпечити знання норм літературної мови, орфографії та пунктуації, а й сформувати вміння використовувати мову в різних життєвих ситуаціях, розвивати критичне мислення, культуру мовлення та любов до рідного слова. Дослідницькі проєкти дозволяють учням вивчати мовні явища на практиці, аналізувати тексти різних стилів і жанрів, досліджувати питання культури мовлення, етимології слів, мовних норм, стилістики, проблеми розвитку сучасної української мови. Завдяки проєктній діяльності учні вчаться працювати з різноманітними джерелами інформації, формулювати проблеми, обирати теми дослідження, визначати мету та завдання, планувати роботу, аналізувати результати та презентувати власні напрацювання.

Теоретичні та практичні аспекти проєктних технологій у навчальному процесі досліджувалися багатьма науковцями. Зокрема, Л. Варзацька вивчає застосування проєктного методу у шкільній практиці [6], О. Горошкіна розкриває можливості проєктів для формування компетентностей [39], Т.Кручиніна акцентує увагу на інтеграційних можливостях проєктної роботи [3]], М. Пентилюк розкриває дидактичну цінність проєктного методу, О. Пометун розробляє підходи до організації проєктної діяльності на уроках [30].

Особливу увагу методам дослідницької проєктної діяльності саме у викладанні української мови приділяють українські дослідники: С. Садовнікова аналізує використання проєктного методу як засобу розвитку пізнавально-творчих умінь старшокласників [62]; Н. Бондаренко описує особливості організації проєктної роботи на уроках української мови [3]; Т. Груба досліджує метод проєктів як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів у профільній школі [13]; Н. Голуб розглядає можливості методу проєктів для розвитку комунікативних умінь учнів [11].

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності використання методу дослідницького проєкту у навчанні української мови у старшій школі.

Мета зумовила постановку наступних **завдань дослідження**:

1. Проаналізувати сутність та психолого-педагогічні основи використання дослідницького проєкту.
2. Охарактеризувати дослідницький проєкт як метод розвитку мовної компетенції учнів.
3. Реалізувати діагностику рівня знань учнів старшої школи з української мови.
4. Дослідити методику реалізації дослідницького проєкту в навчанні української мови та перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови у старшій школі.

Предмет дослідження – метод дослідницького проєкту як засіб підвищення ефективності навчання української мови у старшій школі.

Під час написання роботи було використано наступні **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури – допоміг дослідити теоретичні засади застосування методу дослідницького проєкту у навчанні української мови та виявити науковий інтерес до теми серед вітчизняних і зарубіжних дослідників; *емпіричні*: спостереження – дало змогу відстежити особливості участі старшокласників у дослідницьких проєктах, їхню мотивацію, активність та взаємодію під час виконання завдань; анкетування та опитування – дозволили вивчити ставлення учнів до дослідницької діяльності на уроках української мови, а також виявити рівень їхньої зацікавленості та самооцінки навичок; констатувальний експеримент – допоміг визначити початковий рівень мовної компетенції учнів старшої школи; формувальний експеримент – дав змогу перевірити ефективність застосування дослідницького проєкту як методу навчання української мови та простежити динаміку розвитку мовної компетенції;

математичні: статистичні методи обробки результатів – забезпечили об'єктивність аналізу отриманих даних, дозволили зробити висновки про ефективність використання дослідницького проєкту у навчанні української мови.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні теоретичних засад застосування методу дослідницького проєкту в навчанні української мови у старшій школі та в обґрунтуванні його ефективності для розвитку мовної компетенції учнів.

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання розроблених методичних рекомендацій та матеріалів у навчальному процесі для підвищення якості мовної освіти учнів старшої школи.

Апробація і впровадження результатів дослідження відбулося під час виступу на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики» зі статтею «Дослідницький проєкт як метод навчання української мови у старшій школі» (30 квітня 2025 р.).

Дана робота містить у собі **структуру** такої послідовності: вступна частина, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ ЯК МЕТОДУ НАВЧАННЯ

1.1. Сутність дослідницького методу як інноваційного підходу в навчанні української мови

У сучасних освітніх умовах одним із ключових завдань профільного навчання є формування мовної особистості учня, здатної вільно та доречно використовувати українську мову в різних життєвих ситуаціях. Це завдання відповідає положенням державних стандартів мовної освіти, концепцій когнітивної й комунікативної методики навчання, а також концепції профільного навчання в старшій школі.

Профільна диференціація дозволяє не лише індивідуалізувати та диференціювати зміст навчання, а й впроваджувати сучасні інноваційні підходи, що сприяють розвитку комунікативної компетентності та пізнавальної активності учнів.

Дослідницький метод навчання передбачає виконання учнями завдань, спрямованих на самостійний пошук, аналіз інформації та створення навчального продукту, що дозволяє не лише отримувати знання, а й активно застосовувати їх на практиці. Учні взаємодіють із матеріалом, розвивають критичне мислення, аргументують свої висновки та розв'язують практичні завдання, стимулюючи активну участь у навчальному процесі. [10, с. 186].

Використання дослідницьких проєктів в навчанні української мови допомагає учням розвивати навички самостійного здобуття знань, оскільки вони повинні знайти, систематизувати та аналізувати інформацію з різних джерел, щоб створити цілісний навчальний продукт. Цей процес не тільки покращує мовні навички, але й виховує здатність до саморозвитку, формуючи у школярів вміння бути самостійними, ініціативними та здатними до вирішення проблем. Важливим аспектом є те, що під час дослідницької роботи учні навчаються не тільки дотримуватися правил, а й творчо підходити до виконання

завдань, застосовуючи мовні та комунікативні вміння в умовах реальних ситуацій. Це особливо важливо в умовах сучасного освітнього середовища, де від учнів вимагається не тільки знання теоретичного матеріалу, але й здатність ефективно використовувати ці знання в практичній діяльності [6, с. 7].

Завдяки такому підходу учні розвивають не лише мовні вміння, але й критичне мислення, яке є необхідним для успішного функціонування в інформаційному суспільстві. Вони вчаться оцінювати інформацію, визначати її достовірність, розуміти контекст і використання мовних засобів у різних ситуаціях. Це дозволяє формувати у школярів мовну особистість, яка не лише добре володіє українською мовою, але й розуміє її соціокультурну значущість, знає, як правильно застосовувати мову в різних комунікативних ситуаціях. Таким чином, дослідницький метод не лише вдосконалює мовні навички, але й сприяє загальному розвитку учнів, формуючи в них важливі життєві компетенції.

Одним з основних результатів такого підходу є те, що учні не тільки отримують знання з української мови, але й здатні застосовувати їх у реальних умовах, що є важливим аспектом підготовки до дорослого життя. Вони вчаться використовувати українську мову для вирішення конкретних практичних завдань, що дозволяє їм краще адаптуватися до сучасних вимог суспільства. Це також сприяє розвитку самостійності учнів, оскільки вони самі обирають тему для дослідження, шукають необхідні ресурси, планують і виконують завдання, що дозволяє їм краще усвідомити значення навчального процесу для свого майбутнього [14, с. 241].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що дослідники по-різному визначають поняття «метод проєктів». Наприклад, О. Слижук розглядає його як комплексний навчальний метод, який дає можливість індивідуалізувати освітній процес і розвивати самостійність учнів у плануванні, організації та контролі власної діяльності [64, с. 101]. Н. Подлевська описує його як сукупність прийомів та операцій, що спрямовані на набуття знань і вмінь через вирішення проблеми з отриманням конкретного практичного результату [53, с. 257]. Л.

Порохня акцентує на системі навчання, що забезпечує поступове ускладнення завдань і формування практичних навичок у процесі виконання проєктів [56, с. 184].

Дослідницько-проєктний метод ставить у центр активну діяльність учня, який самостійно планує завдання, обирає методи дослідження, працює з джерелами інформації, аналізує дані та формулює висновки, що розвиває самостійність і відповідальність. Він також заохочує генерувати ідеї, шукати нові підходи до вирішення проблем і застосовувати знання на практиці, сприяючи розвитку креативного та критичного мислення. [58, с. 56].

Метод проєктів розвиває не лише інтелектуальні, а й комунікативні навички, оскільки учні працюють у групах, обговорюють проблеми, обмінюються ідеями та критично оцінюють результати, формуючи відповідальність і вміння працювати в команді.

Водночас він дозволяє адаптувати навчання до індивідуальних особливостей учнів, враховуючи їхні інтереси, здібності та темп роботи, що сприяє максимально ефективному розвитку потенціалу кожного та формує практичні навички для подальшого професійного і соціального життя. [60, с. 187].

Дослідники, зокрема Н. Кухар, визначають кілька важливих умов для використання методу проєктів у навчанні української мови: наявність значущої проблеми, що потребує дослідницького підходу та інтеграції знань з різних галузей; практичний і пізнавальний інтерес до кінцевого результату (наприклад, створення газети чи альманаху); дотримання послідовності етапів проєктування; застосування дослідницьких методів (спостереження, аналіз, статистика); формулювання проблеми, завдань, гіпотези дослідження; планування презентації чи захисту результатів; можливість формулювання нових проблем для подальшого дослідження; активна індивідуальна або групова діяльність учнів [29].

Класифікація видів проєктів є важливим аспектом для правильного застосування проєктної методики в освітньому процесі. Залежно від мети, часу

та умов виконання, проєкти можуть бути класифіковані за кількома основними критеріями:

1. За домінувальним видом діяльності:

– дослідницькі проєкти орієнтовані на вивчення певної проблеми або явища шляхом збору, аналізу та систематизації інформації. Учні проводять наукові дослідження, знаходять зв'язки між фактами, формулюють висновки та роблять узагальнення. Такі проєкти сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних навичок;

– творчі проєкти зосереджуються на створенні оригінальних продуктів, таких як художні твори, музика, дизайн, презентації, або інші форми мистецтва. Вони стимулюють учнів до самовираження, розвивають уяву та креативність;

– прикладні проєкти передбачають практичне застосування знань у реальних умовах. Це може бути розробка технічного продукту, бізнес-плану, організація події або навіть вирішення конкретних соціальних проблем. Такі проєкти вимагають від учнів не тільки теоретичних знань, а й уміння застосовувати їх на практиці;

– практично-організаційні проєкти займаються управлінськими або організаційними аспектами, такими як створення планів, організація заходів або роботи команд. Вони вимагають від учнів розвитку лідерських якостей, вміння планувати та координувати дії інших [27, с. 16].

2. За кількістю учасників:

– індивідуальні проєкти передбачають, що учень працює самостійно, організовуючи свою роботу, розв'язуючи проблеми та досягаючи результатів без залучення інших. Індивідуальні проєкти допомагають розвивати самостійність, дисципліну та відповідальність;

– парні проєкти дозволяють учням працювати в малих групах, що стимулює співпрацю, обговорення ідей та досягнення спільного результату. Це підвищує рівень комунікації між учасниками і дозволяє розвивати соціальні навички;

- групові проєкти зазвичай включають більшу кількість учасників і вимагають спільної роботи для досягнення загальної мети. Такий формат сприяє розвитку колективної відповідальності, вміння працювати в команді та узгоджувати дії між учасниками. Групові проєкти також стимулюють різноманітні форми навчання, як індивідуальні, так і колективні, що дозволяє кожному учню розвивати свої сильні сторони.

3. За тривалістю виконання:

- міні-проєкти займають дуже короткий період часу, зазвичай кілька днів або навіть одну годину. Вони орієнтовані на досягнення конкретного результату у стислі терміни і часто використовуються для перевірки конкретних знань або навичок учнів;

- короткострокові проєкти тривають від кількох днів до одного тижня. Вони дають учням можливість заглибитися в тему, провести аналіз і презентувати свої результати в обмежений термін. Це дозволяє учням отримати конкретні знання і застосувати їх на практиці;

- тижневі проєкти займають більше часу і дозволяють учням проводити більш детальне дослідження або створення продукту. Такі проєкти можуть включати етапи підготовки, виконання та презентації результатів;

- довготривалі проєкти можуть тривати кілька тижнів або навіть місяців. Вони передбачають глибоке занурення в тему, дослідження, створення комплексних продуктів та необхідність організації робочих процесів протягом довгого часу. Такі проєкти дозволяють учням відчувати реальність процесу створення продукту або вирішення проблеми.

4. За характером взаємодії учасників:

- кооперативні проєкти передбачають спільну роботу учнів для досягнення загальної мети. Учасники обмінюються ідеями, діляться відповідальністю та сприяють розвитку кожного члена групи. Вони забезпечують гармонійне поєднання індивідуальної та колективної діяльності;

- змагальні проєкти мають елемент конкуренції, коли учасники або групи змагаються між собою за досягнення кращих результатів. Це стимулює

учнів до досягнення високих результатів та сприяє розвитку навичок саморегуляції і самооцінки;

– конкурсні проекти включають формальні змагання, на яких учні представляють свої роботи, часто з можливістю отримати нагороди або визнання. Це створює додаткову мотивацію для учнів до якісної роботи.

Окремо варто підкреслити зростання популярності навчальних телекомунікаційних проектів, що стало можливим завдяки розвитку комп'ютерних технологій. Такі проекти – це спільна навчально-дослідницька, пізнавальна або творча діяльність партнерів-учнів, яка організовується за допомогою засобів комп'ютерних комунікацій. Учасники об'єднуються навколо спільної проблеми чи теми, визначають спільну мету, обирають методи роботи, а результат проекту є колективним здобутком [11, с. 17].

Погоджуємося з думкою З. Бакум, що телекомунікаційні проекти мають низку переваг: постійний зв'язок між учасниками та організаторами, швидкий обмін інформацією, широке географічне охоплення, застосування сучасних інформаційних технологій, що додатково мотивує учнів до пошукової та дослідницької роботи [1, с. 221].

Особливістю телекомунікаційних проектів є те, що вони завжди носять міжпредметний характер, оскільки розв'язання поставленої проблеми потребує інтегрованих знань із різних галузей.

Ми цілком погоджуємося з думкою дослідників, зокрема Н. Бондаренко, О.Кучерук та інших, які зазначають, що реалізація методу проектів передбачає застосування широкого спектру проблемних, дослідницьких та пошукових методів. Ці методи орієнтовані на досягнення реального, практично значущого результату, важливого для кожного учня, який бере участь у створенні проекту. Процес роботи над проектом передбачає комплексне опрацювання проблеми з урахуванням різних чинників, умов її вирішення та впровадження результатів. Варто зауважити, що інформаційні проекти часто інтегруються у дослідницькі та стають їх частиною, що призводить до появи змішаних типів проектів на практиці [4, с. 38; 32, с. 340].

Структура методу проєктів визначає послідовність етапів роботи учнів. Наприклад, Т. Груба [13, с. 9] виділяє такі етапи.

1. Підготовчо-мотиваційний етап – учні ознайомлюються з темою проєкту, формулюють мету та завдання і розподіляють ролі в групі.
2. Планування – визначають проблему, тему проєкту, розподіляють завдання та планують необхідні ресурси.
3. Вибір рішення – аналізують зібрану інформацію, узагальнюють дані та обирають оптимальні шляхи вирішення проблеми.
4. Виконання проєкту та підготовка кінцевого продукту – застосовують знання для створення матеріалів та використання сучасних технологій.
5. Рефлексія – оцінюють результати роботи, проводять самоаналіз і визначають сильні та слабкі сторони.
6. Захист проєкту – презентують результати, аргументують позицію та демонструють комунікативні навички.

З.Бакум, на основі результатів експериментального дослідження, визначає такі основні етапи роботи над проєктом:

1. Вихідний етап (вибір теми проєкту, його типу, кількості учасників, визначення проблем, що потребують дослідження, формулювання запитань, створення ситуацій, які допомагають учням зрозуміти суть проблеми);
2. Етап розробки (обговорення можливих методів дослідження, самостійний пошук інформації, складання схеми кінцевого результату, прийняття творчих рішень);
3. Етап реалізації проєкту (об'єднання й узагальнення всієї інформації з урахуванням теми та мети, підготовка аудіо- й відеоматеріалів, створення наочних і графічних матеріалів, організація проміжних звітів у групах під час уроків);
4. Завершальний етап (колективне обговорення проєкту, проведення експертизи, підбиття підсумків, підготовка й проведення презентації для інших учнів) [1, с. 231].

Ці етапи узгоджуються з орієнтовною моделлю застосування методу проєктів, запропонованою О. Кучерук. Дослідниця виокремлює основні складові роботи над проєктом: усвідомлення завдання відповідно до теми; поетапне виконання проєкту, що включає творче опрацювання інформаційних джерел, аналіз матеріалів, засвоєння мовленнєвих кліше, узагальнення отриманих даних; захист учнівських проєктів; загальне обговорення результатів; рефлексію освітньої діяльності; підбиття підсумків та оцінювання результатів за визначеними критеріями [32, с. 198].

Проаналізувавши наявні підходи, можна виокремити чотири основні етапи реалізації проєктної діяльності: підготовчий етап, етап розроблення, етап реалізації, етап контролю виконаної роботи [33, с. 12].

Прикладом упровадження методу проєктів на уроках української мови в профільній школі є інтегрований проєкт «Сценарій документального фільму «Сторінками історії мого міста». Згідно з класифікаційними критеріями, це інтегрований, телекомунікаційний, груповий та довготривалий проєкт. Його виконання потребує від учнів знань із різних предметів: української мови (зокрема жанрові особливості сценарію, топоніміка міста), історії України та світу, історії рідного краю, інформатики (створення відеофрагментів), української літератури (висвітлення історичних подій у художніх творах).

Основні завдання проєкту:

- сформувати в учнів розуміння жанрових особливостей сценарію;
- активізувати дослідницькі навички старшокласників шляхом аналізу походження назв населених пунктів району чи області, збору й систематизації інформації про події, що відбулися у відповідних населених пунктах протягом певного періоду;
- навчити визначати вплив окремих історичних подій на розвиток країни загалом та конкретного регіону зокрема [24, с. 107].

Результатом роботи над проєктом став сценарій документального фільму, присвяченого подіям, що відбувалися в регіоні під час Другої світової війни. Джерельну базу склали спогади та інтерв'ю місцевих жителів, архівні

документи, публікації у періодичних виданнях, а також твори художньої літератури. Підготовка сценарію здійснювалася як під час уроків, так і в позаурочний час, що дало змогу кожному учню обрати групу, завдання якої відповідали його інтересам, здібностям і нахилам.

Кожен етап проєкту мав свої особливості. На підготовчому етапі учні спільно з учителем визначали основну мету й завдання проєкту загалом і кожної робочої групи зокрема, розподіляли обов'язки між учасниками (наприклад, літературознавці працювали над аналізом художніх текстів, визначених учителем; сценаристи вивчали жанрові особливості сценарію; журналісти проводили інтерв'ю з місцевими жителями тощо) та аналізували запропоновані проблеми [28, с. 17].

Етап розроблення передбачав збір, систематизацію та узагальнення інформації, уточнення плану роботи, безпосереднє створення сценарію та його оформлення. В.Нищета у своїх рекомендаціях зазначає, що на цьому етапі важливо стежити за логікою учнівських міркувань, коригувати їхню діяльність, м'яко виправляти помилки, не нав'язуючи власної думки, а також стимулювати їхню активність, допомагати робити висновки, якщо окремі погляди надто категоричні або надто спрощені. Важливо створювати умови, за яких учні відчують себе вільними, впевненими у власній думці, говорять не те, що, на їхню думку, від них хочуть почути, а те, що дійсно думають, виходячи зі своїх світоглядних позицій [44, с. 119].

Етап реалізації проєкту був особливо важливим для учнів, адже передбачав узагальнення отриманих результатів, публічний захист роботи, а також вміння представити основну ідею фільму у стислій формі – створити трейлер, який би зацікавив учнів та вчителів і спонукав їх ознайомитися з повним сценарієм, розміщеним на шкільному сайті.

На етапі контролю старшокласники проводили колективний самоаналіз – обговорювали доцільність виконаної роботи, її ефективність та практичне значення.

Оцінювання проєкту здійснювалося за критеріями, визначеними науковцями та вчителями-словесниками. До них належали: усвідомлення кожним учасником значущості та актуальності порушених проблем; правильність використаних методів дослідження; активність учасників з урахуванням їхніх можливостей; колективний характер прийнятих рішень; культура спілкування та рівень взаємодопомоги; залучення знань із суміжних дисциплін; доказовість матеріалу та вміння аргументувати власну позицію [61, с. 118].

Дослідницький метод у навчанні української мови сприяє розвитку мовної особистості, пізнавальної активності, комунікативної компетентності та критичного мислення, базуючись на самостійній роботі учнів із проблемами та створенні практичних навчальних продуктів. Метод проєктів стимулює інтеграцію знань, самостійність, креативність та командну роботу, а його реалізація включає підготовчий, розробки, реалізації та презентаційно-рефлексивний етапи, поєднуючи навчальні цілі з практичними завданнями.

1.2. Психолого-педагогічні основи використання дослідницьких проєктів у старшій школі

Змінні зовнішні та внутрішні фактори підвищують вимоги до компетентності старшокласників і актуалізують розвиток самоосвітньої компетентності педагогів для відповідності сучасній освіті. Соціально-економічні процеси, ринок праці, оточення учня та психолого-педагогічні умови спрямовують підготовку на практичне застосування знань, а реформаційні процеси формують ціннісні орієнтири, мотивацію та прагнення до саморозвитку учнів. [68, с. 110].

Науково-технічний прогрес і удосконалення технологій вимагають від старшокласників володіння поліфункціональними компетентностями, однак для повноцінного розвитку особистості цього недостатньо. Тому головним завданням є формування у учнів стійкої внутрішньої потреби у знаннях та

здатності до постійного саморозвитку й удосконалення компетентностей поза школою.

Враховуючи це, індивідуальні потреби учнів старшої школи, що формуються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, частково задовольняються у процесі навчання відповідно до змісту вимог Державних стандартів освіти, де визначено, що «учень повинен знати», «учень повинен вміти». Однак педагогічна взаємодія, побудована лише на таких вимогах, слушно критикується С. Кравцем, який наголошує, що традиційна педагогіка часто розглядає учня не як індивідуальність із власним характером і темпераментом, а як абстрактного об'єкта педагогічного впливу, що пасивно виконує вказівки вчителя [27, с. 13]. Більше того, домінування вимог «повинен» створює внутрішній супротив у старшокласника, обмежуючи його свободу у виборі способів задоволення власних потреб, гальмує формування позитивної «Я-концепції», знижує мотивацію до досягнення успіху, впливає на розвиток професійної мотивації, формує викривлену самооцінку тощо.

Ці індивідуально-психологічні утворення фактично є рушійною силою, яка забезпечує позитивну динаміку розвитку професійної компетентності як у межах навчального процесу, так і поза ним – у процесі самонавчання й професійного саморозвитку протягом життя.

Мета та завдання проєктної технології, що розподілені поетапно, дають змогу вирішити зазначені проблеми та наблизити принципи педагогіки до принципів психології. Саме ці принципи створюють підґрунтя для ефективного навчання, оскільки враховують наявні та потенційні можливості психологічних особливостей, якостей і здібностей учнів старшої школи, на основі яких здійснюється формування й розвиток їхніх компетентностей для майбутнього професійного життя.

Використання проєктних технологій у навчальних середовищах призводить до певних змін у структурі їх етапів. Так, В. Пікельна виділяє підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий етапи реалізації проєктної діяльності [51, с. 321]. Ю. Бондаренко конкретизує цей поділ,

виділяючи такі складові: початок виконання, планування, прийняття рішення, реалізація, оцінка результатів, захист проєкту [4, с. 38]. О. Хоменко пропонує інший підхід: розробка проєктного завдання, реалізація проєкту, оформлення результатів, презентація та захист проєкту, рефлексія [69, с. 98]. К. Постова у своїй концепції виділяє п'ять ключових компонентів: проблема, проєктування (планування), пошук інформації, створення продукту, презентація. Додатково автор пропонує шостий компонент – створення портфоліо, що включає робочі матеріали проєкту [58, с. 78].

Різниця в термінології для позначення етапів проєктної діяльності не змінює загальної логіки процесу. Усі підходи мають спільну мету – досягнення кінцевого результату, який реалізується завдяки педагогічній взаємодії. Ця взаємодія ґрунтується на оптимальній мобілізації мотиваційно-потребнісної сфери, когнітивно-пізнавальної активності, діяльнісно-творчого підходу, рефлексії та інших індивідуальних процесів, що проявляються у різний спосіб у кожного учня під час виконання проєктної роботи.

На початковому етапі організації проєктної навчальної діяльності ключовим є визначення проблеми, на основі якої формулюється тема проєкту. У цьому процесі в учнів старшої школи проявляються індивідуально-психологічні особливості, зокрема: активізація внутрішніх потреб, мотиваційна готовність, креативність (здатність генерувати нові ідеї). Водночас вони зіставляють власні психофізіологічні можливості з поставленими завданнями та критеріями якості результату, визначають свою роль у груповій роботі над проєктом тощо.

Ці дії мають психологічний характер, проте у педагогічному контексті вони стають основою для практичного використання проєктної технології в освітньому процесі. Важливим аспектом тут є «живе знання» про людину, яке, за В. Зінченком, не завжди піддається чіткому концептуалізуванню, є інтуїтивним за своєю природою [54, с. 6]. Дослідники також наголошують: будь-яка технологізація процесу навчання несе в собі ризик втрати частини людської душі [57].

Тож на початковій стадії проєктної роботи обов'язковою умовою є створення сприятливого партнерського середовища для ефективної педагогічної взаємодії. Це вимагає від педагога не лише концептуальних знань із психології, а й розуміння специфіки психічної, індивідуально-психологічної реальності учнів старшої школи, чутливості до змін педагогічної ситуації, особливостей їхніх емоційно-вольових станів і процесів. Інтуїтивне «бачення» внутрішнього світу учнів допомагає реалізувати педагогічні принципи індивідуалізації, диференціації, співпраці та партнерства, не пригнічуючи суб'єктності кожного учасника проєктної діяльності. Це закладає основу для успішної реалізації наступних етапів проєктної технології.

Під час виконання проєктної роботи учні старшої школи залучаються до пізнавально-творчих і конструкторсько-технологічних дій, які стимулюють інтелектуальні зміни в їхньому когнітивно-пізнавальному потенціалі та сприяють задоволенню потреби у поглибленні професійних знань. Цей процес спонукає їх активно шукати шляхи опанування нових знань. На цьому етапі виразно проявляються особистісні якості учнів, такі як самостійність, самоорганізація, відповідальність, здатність до професійної мобільності, професійна мотивація тощо. Рівень розвитку цих якостей залежить від фізіологічних та індивідуально-психологічних характеристик учнів, їхніх емоційно-вольових процесів, інтелектуальних здібностей і визначає ступінь задоволення або незадоволення пізнавальних потреб [62, с. 10].

На жаль, знаннєво-репродуктивна система навчання все ще базується на принципі предметицентризму, орієнтованому на задоволення нормативно визначених, але вже не завжди актуальних вимог сучасного ринку праці. Водночас варто відзначити позитивну тенденцію: у процесі навчання активно впроваджуються сучасні форми, методи, засоби навчання, інноваційні педагогічні технології тощо. З одного боку, це сприяє підвищенню загального рівня освіченості учнів старшої школи та допомагає досягти поставлених цілей, а з іншого – репродуктивний характер знань і вимушене виконання завдань гальмують розвиток навичок соціалізації, самореалізації, послаблюють

мотивацію до навчання впродовж життя. Це часто призводить до короткотривалого успіху, обмеженого результатом конкретного завдання, без подальшого розвитку творчих здібностей і продовження активної діяльності у вибраній сфері.

На етапі виконання проєктної роботи врахування зовнішніх і внутрішніх чинників визначає її успішність, адже інноваційні зміни випереджають стандартизований зміст програм, ускладнюючи підготовку старшокласників до сучасних вимог. Соціально-психологічний принцип, що враховує соціокультурний контекст, спрямовує учнів і педагогів на розвиток творчих здібностей, дослідницьких і пошукових навичок, забезпечуючи ефективну самореалізацію та формування компетентної особистості.

Проєктна діяльність також сприяє усвідомленню важливості особистого внеску в досягнення результатів спільної роботи; розвитку вміння працювати в колективі, ефективно спілкуватися з однокласниками та наставниками; готовності й здатності до самостійного навчання, вміння працювати з різними джерелами інформації; формуванню навичок самоконтролю та відповідальності за виконання завдань; розумінню базової термінології обраної сфери діяльності; дотриманню норм професійної культури в комунікації з іншими [64, с. 99].

Перераховані компетенції у сформованому вигляді становлять основу ключових компетентностей учнів старшої школи, необхідних для їхньої майбутньої професійної реалізації. Вони базуються на положеннях соціальної та загальної психології, психології діяльності, праці, особистості тощо.

У контексті аналізу проєктної діяльності та рівня прояву комунікативної компетентності на презентаційному етапі учнями старшої школи важливо акцентувати увагу не лише на самій здатності до ефективного спілкування, а насамперед на розвитку комунікативного потенціалу особистості.

Комунікативний потенціал визначається можливостями старшокласників, що, у свою чергу, впливають на якість їхнього спілкування. Окрім самої компетентності у спілкуванні, комунікативний потенціал включає ще дві важливі складові: комунікативні властивості особистості, які відображають

розвиток потреби у спілкуванні, ставлення до процесу спілкування; а також комунікативні здібності – вміння проявляти ініціативу, бути активними, емоційно реагувати на співрозмовників, формулювати й реалізовувати власну індивідуальну програму спілкування, здатність до самостимуляції та взаємного стимулювання під час взаємодії з іншими [70, с. 337].

Прояв комунікативного потенціалу в конкретних ситуаціях, наприклад під час презентації результатів проєктної роботи, передбачає мобілізацію внутрішніх ресурсів особистості, вміння налагоджувати контакт на різних психологічних дистанціях, дотримання культури говоріння та слухання, а також гнучкість у зміні власних психологічних позицій відповідно до ситуації.

Етап захисту проєктів часто асоціюють із презентаційним етапом. Не заглиблюючись у всі підготовчі кроки до захисту проєктів, слід підкреслити важливість комунікативної компетентності – як у професійній, так і в особистісній перспективі. Комунікативна компетентність не формується автоматично: вона розвивається на основі досвіду міжособистісного спілкування, що, з одного боку, має соціальний характер і відображає норми й цінності культури, а з іншого – є індивідуальним, оскільки базується на особистих комунікативних здібностях і психологічних переживаннях, пов'язаних зі спілкуванням у повсякденному житті.

Комунікативна компетентність є ключовою умовою успішної самореалізації старшокласника як особистості й майбутнього фахівця. Її доцільно розглядати як систему внутрішніх механізмів, що регулюють комунікативну діяльність.

Багато психолого-педагогічних досліджень присвячено проблемі розвитку комунікативної компетентності, що підкреслює важливість її вдосконалення в усіх аспектах спілкування – комунікативному, інтерактивному та перцептивному, залежно від предмета й об'єкта дослідження [41, с. 194].

Завершальним етапом проєктної діяльності є рефлексивний етап, під час якого обговорюються результати, аналізується їхня відповідність поставленим цілям, визначаються перспективні напрямки подальшої роботи тощо.

Виконання цих завдань у спільній діяльності учнів старшої школи та педагогів передбачає залучення до рефлексії як особистісного, так і навчального характеру.

Здатність до рефлексії залежить від інтелектуальних здібностей, морально-ціннісних орієнтацій, психофізіологічних та індивідуально-психологічних особливостей старшокласників.

Особистісна рефлексія є невід'ємною характеристикою кожного учня і проявляється у переосмисленні власного досвіду, супроводжується усвідомленням досягнень чи невдач під час виконання проєкту, передбачає самоаналіз, самоорганізацію, самоконтроль і може стимулювати (або не стимулювати) до саморозвитку.

Що стосується навчальної (професійної) рефлексії, то вона пов'язана зі свідомим регулюванням власної навчальної діяльності, осмисленням її функцій, процесів, результатів, а також засобів виконання завдань [36, с. 93].

Усі форми рефлексії виступають узагальненим особистісним явищем, що передбачає переосмислення власного досвіду та результатів проєктної діяльності не лише учнями старшої школи, а й педагогами. Це сприяє самоуправлінню індивідуально-психологічними процесами з метою досягнення самореалізації у вибраній діяльності, використовуючи всі наявні психолого-педагогічні ресурси: самооцінку, самоконтроль, компетентність, майстерність, творчість тощо [30, с. 192].

Отже, дослідницькі проєкти як сучасна педагогічна технологія розвивають у старшокласників самостійність, креативність, критичне мислення, навички співпраці та рефлексії, орієнтуючи навчальний процес на практичне застосування знань і формування поліфункціональних компетентностей; їх успішна реалізація потребує партнерської взаємодії з педагогом, врахування індивідуальних особливостей учнів і поєднання педагогічних принципів із психологічними закономірностями розвитку, що робить проєкти ефективним інструментом підготовки до життя та саморозвитку.

1.3. Дослідницький проєкт як засіб розвитку мовної компетенції учнів

Сучасні трансформації суспільства потребують підготовки випускників, здатних до саморозвитку, самореалізації та ефективного застосування знань, тому формування ключових компетентностей через дослідницьку діяльність є важливою складовою навчання; у Концепції Нової української школи компетентності поєднують знання, навички, цінності та особистісні характеристики, необхідні для успішної інтеграції в суспільство та професійну діяльність. [26, с. 78].

Компетентнісний підхід ґрунтується на розумінні того, що прогрес людства визначається не стільки економічним зростанням, скільки рівнем розвитку особистості, що передбачає перехід від концепції «ресурси особистості» до поняття «компетентність особистості». Цей підхід акцентує увагу на результатах освіти, де ключовим є не обсяг засвоєної інформації, а здатність застосовувати її на практиці, вирішуючи проблемні ситуації [38, с. 116].

Українська мова та література відіграють ключову роль у формуванні життєво необхідних компетенцій: уміння грамотно та логічно висловлювати думки, здійснювати аналіз, ефективно спілкуватися. Уроки словесності мають не лише виконувати програмові завдання, а й сприяти вихованню креативної, творчої особистості, здатної діяти активно та ініціативно.

Тому завдання вчителя-словесника полягає не лише в тому, щоб навчити учнів правилам української мови та аналізу художніх творів, а й у формуванні вміння користуватися рідною мовою як інструментом для розвитку особистості в різних сферах життя.

Зміни в системі освіти потребують від педагогів переосмислення підходів, методів і форм навчання. Якщо школярі отримають навички дослідницької діяльності – зможуть орієнтуватися в інформаційному потоці, аналізувати,

узагальнювати, порівнювати факти, виділяти головне, робити висновки та підсумки – вони легше інтегруватимуться в суспільство.

Отже, важливим елементом сучасного навчального процесу є формування у школярів компетенцій, серед яких особливе місце займає дослідницька.

Варто погодитися з думкою дослідниці І. Олійник, що дослідницька діяльність є універсальною характеристикою особистості, яка пронизує всі інші види діяльності. Цей аспект виконує важливу роль у розвитку пізнавальних процесів, засвоєнні соціального досвіду, соціалізації та становленні особистості [49, с. 1573].

Сучасний етап розвитку суспільства, динамічні зміни в усіх сферах життя формують потребу в особистостях із високим рівнем інтелектуального розвитку, творчими здібностями та здатністю створювати й засвоювати інноваційні процеси. Реалізація цього завдання покладається передусім на заклади освіти й вимагає запровадження принципово нових підходів до навчального процесу, постійного вдосконалення форм, методів і засобів навчання.

Дослідницьку діяльність ми розглядаємо як сучасний інноваційний метод навчання, що поєднує внутрішньопредметні та міждисциплінарні зв'язки, забезпечує системний підхід до опанування навчального матеріалу, стимулює розвиток творчого мислення, мовленнєвої та комунікативної компетентності.

Термін «дослідницькі уміння» ми трактуємо як комплексну характеристику особистості, що інтегрує аналітико-синтетичні, інформаційні, креативні та комунікативні здібності (Рис. 1.1.). Це також сукупність ретельно відібраних теоретичних знань (уявлення про дослідницьку діяльність, її етапи та практичні дії й операції, аналіз та узагальнення інформації, виокремлення головного й другорядного у дослідженні тощо), які спрямовані на формування в учнів процесуальної мотивації до дослідження та пізнання [47, с. 98].

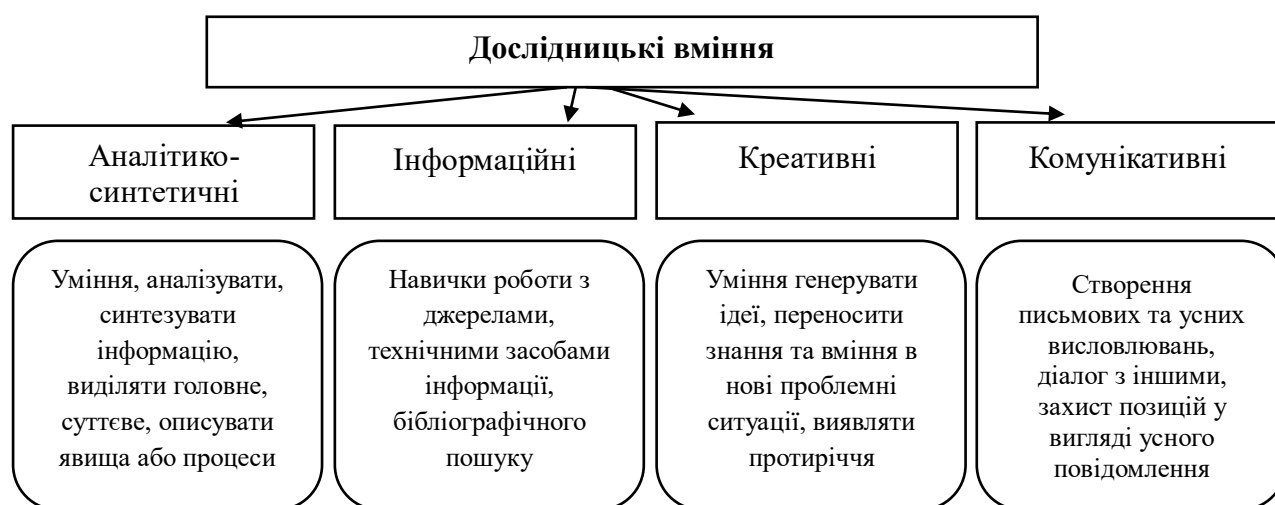

Рис. 1.1. Дослідницькі вміння [складено автором]

Освітній стандарт передбачає дослідницький підхід і активні методи навчання, які розвивають у учнів дослідницькі, творчі та інформаційні навички, вміння ставити цілі, працювати з сучасними технологіями та презентувати результати досліджень. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури формує науковий світогляд, пізнавальну активність і творчі здібності, сприяє саморозвитку, самоаналізу та самоорганізації учнів.

Аналіз наукової літератури [61, с. 89] дозволяє дійти висновку, що розвиток дослідницької компетентності на уроках української мови та літератури ґрунтується на дотриманні певних дидактичних принципів, які розширюють педагогічний потенціал. До них належать:

1. Принцип орієнтації на пізнавальні інтереси учнів – навчання ефективне, коли учень зацікавлений темою, тому завдання проєкту формують із врахуванням його інтересів.
2. Принцип усвідомленості – учні повинні розуміти мету, завдання та методи дослідження для підвищення мотивації та ефективності навчання.
3. Принцип свободи вибору та відповідальності за навчання – учні обирають теми та способи роботи, водночас несучи відповідальність за результат.

4. Принцип доступності – завдання мають відповідати рівню знань учнів і стимулювати розвиток без перевантаження.

5. Принцип розвитку навичок самостійного пошуку інформації – учні вчаться самостійно знаходити, аналізувати та застосовувати інформацію з різних джерел.

6. Принцип самодіяльності – знання краще засвоюються через власний досвід і активну участь учня у створенні матеріалів.

7. Принцип експериментальності – учні повинні застосовувати знання на практиці, проводячи експерименти та взаємодіючи з реальними об'єктами.

8. Принцип поєднання продуктивних і репродуктивних методів навчання – ефективне навчання поєднує відтворення знань із їх практичним застосуванням.

9. Принцип природності – завдання мають бути реалістичними та мати практичну цінність для учнів.

10. Принцип усвідомлення динамічного характеру знань – учні повинні розуміти, що знання змінюються й потребують постійного оновлення.

Ці принципи є основою для ефективного використання методів проблемного навчання та дослідницьких проєктів на уроках української мови та літератури. Вони дозволяють створити умови для активної діяльності учнів, розвиваючи їхні навички критичного мислення, творчого підходу до розв'язання проблем та здатності застосовувати здобуті знання на практиці.

Цінними для нашого дослідження є також висновки Н. Недодатко, яка визначає дослідницькі вміння як складне психічне утворення, що включає інтелектуальні та практичні дії, навички самоорганізації та самоконтролю, закріплені в способах діяльності, і є основою готовності школяра до пізнавального пошуку, що формується завдяки організації навчально-дослідницької роботи [44, с. 67].

Варто наголосити, що формування дослідницьких умінь не обмежується лише процесом пошуку інформації – важливим є також аналіз отриманих

результатів, оцінка розвитку ситуації, формування гіпотез щодо подальшого дослідження.

Однією з найбільш ефективних форм організації навчання української мови та літератури у формуванні дослідницьких умінь є урок-дослідження. Це спільна діяльність учителя та учнів, що спрямована на розв'язання творчого й дослідницького завдання та передбачає такі етапи: 1) постановка проблеми; 2) дослідницько-пошуковий етап; 3) обмін інформацією; 4) опрацювання результатів, аналіз; 5) підбиття підсумків, рефлексія.

Основна мета таких уроків – формування дослідницьких навичок як універсального інструмента для здобуття нових знань, розвиток креативного мислення, активізація особистісної позиції учнів в освітньому процесі загальноосвітнього закладу.

Кінцевий результат уроку-дослідження – це створення інтелектуального продукту, який дозволяє виявити певну істину в результаті проведеного дослідження.

Розглянемо ключові методи, які застосовуються під час розвитку дослідницьких умінь на уроках української мови та літератури [18, с. 109].

Однією з важливих умов формування дослідницької діяльності та активізації пізнавальної активності учнів є систематичне використання методів проблемного навчання. Ми вважаємо, що проблемне навчання є дієвим інструментом для розвитку дослідницьких умінь, оскільки воно ґрунтується на створенні проблемних ситуацій і стимулює учнів до активного пошуку рішень. Такий підхід сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку творчого мислення, формуванню професійних навичок та вмінь.

Завдання пошукового характеру сприяють формуванню в учнів умінь прогнозувати проблему, структурувати інформацію, отриману під час спостережень і досліджень, обґрунтовувати власну думку, а також аналізувати вже наявні дані для отримання нових знань.

Методи проблемного навчання є важливими інструментами для розвитку критичного мислення, аналізу та самостійності учнів, особливо на уроках

української мови та літератури. Вони сприяють залученню учнів до активної розумової діяльності та поглиблюють їх розуміння вивчених тем, що дозволяє краще засвоїти матеріал. Розглянемо три основні методи, які широко використовуються у проблемному навчанні: проблемне викладення, проблемний діалог та проблемний аналіз.

1. Проблемне викладення

Проблемне викладення є одним з основних методів, що дозволяє активізувати розумову діяльність учнів, залучаючи їх до пошуку рішень складних проблем. Цей метод передбачає, що вчитель формулює основну проблему уроку, вказує на суперечності вивченої теми, та пропонує учням кілька варіантів рішень. Вчитель не дає готових відповідей, а спрямовує учнів на самостійне обґрунтування правильного підходу [8, с. 67].

Такий метод особливо ефективний під час вивчення складних тем, коли необхідно показати учням логіку роздумів і хід міркувань, що веде до розв'язання проблеми. Наприклад, при вивченні складних аспектів української граматики чи стилістики, учні можуть бути поставлені перед необхідністю розібратися в суперечностях певних правил або виявити їхню логіку в реальному контексті. Під час проблемного викладення важливо, щоб учні активно залучалися до пошуку відповідей і самостійно аналізували ситуацію.

Цей метод сприяє розвитку у школярів умінь аргументувати свої думки та оцінювати варіанти рішень, що є важливими навичками для їхнього майбутнього професійного та особистісного зростання. Залучення до самостійної роботи і дискусій підвищує рівень усвідомленості учнів щодо вивченого матеріалу і його практичного застосування.

2. Проблемний діалог

Проблемний діалог – метод навчання через бесіду між учителем та учнями, який залучає їх до формулювання та обговорення проблеми, стимулює активну роботу з інформацією та розвиток критичного мислення. Він дозволяє учням висловлювати власну думку, аргументувати її, вести конструктивну

дискусію та самостійно приходити до висновків, що особливо корисно при аналізі літературних творів, мовних правил чи культурних аспектів.

3. Проблемний аналіз

Проблемний аналіз є методом, за якого учні займаються детальним розбором літературного твору або мовного матеріалу з метою виявлення і аналізу проблем, порушених у ньому. Цей метод дозволяє учням не лише зрозуміти зміст твору, але й глибше аналізувати його основні ідеї, конфлікти, персонажів і способи вираження думок автора [12, с. 89].

Під час проблемного аналізу учні вчаться критично ставитися до прочитаного або прослуханого матеріалу, виділяючи ключові проблеми, з'ясовуючи, як вони взаємодіють між собою та як ці проблеми можна трактувати з різних точок зору. Наприклад, при вивченні літературного твору учні можуть звернути увагу на соціальні чи морально-етичні проблеми, порушені в тексті, аналізувати, як вони відображаються через персонажів і як це пов'язано з реальними життєвими ситуаціями.

Цей метод допомагає учням розвивати аналітичні навички, здатність виділяти головні ідеї і шукати взаємозв'язки між різними елементами твору. Крім того, під час проблемного аналізу учні мають можливість формулювати власні думки та оцінювати літературні твори з різних точок зору, що сприяє розвитку їхньої творчої уяви та критичного мислення.

Ці методи є важливими елементами інноваційного навчання, оскільки допомагають учням розвивати необхідні навички для успішної адаптації до змінюваного світу. Використання проблемного навчання вимагає від учнів високого рівня самостійності, ініціативи, готовності до співпраці та здатності до рефлексії. Ці методи сприяють формуванню у школярів глибоких знань, умінь і навичок, що роблять їх успішними у навчанні та в реальному житті.

До методів, що сприяють формуванню дослідницьких навичок, також належить гра-дослідження – інтерактивна групова діяльність, у межах якої учні моделюють певні процеси, явища чи об'єкти, працюючи разом над досягненням

спільної мети. Така діяльність розвиває вміння швидко реагувати у нестандартних ситуаціях, стимулює логічне та креативне мислення [14, с. 378].

Важливе місце в освітньому процесі посідає метод редагування, що розвиває критичне мислення, творчі здібності, навички володіння різними стилями мовлення та правильного використання мовних засобів. Зокрема, учням пропонують виконувати такі завдання: замінювати слова й конструкції синонімами, додавати нові мовні елементи, вилучати зайві частини тексту, спрощувати речення, розбивати складні речення на простіші.

Ще одним корисним прийомом є лінгвістичний експеримент, що передбачає модифікацію тексту шляхом додавання або вилучення певних елементів з подальшим аналізом змін.

Під час вивчення нового матеріалу ефективними є міні-дослідження, у яких учні висувують гіпотези, самостійно аналізують мовний матеріал, а вчитель виступає в ролі координатора.

Аналіз літературних творів передбачає використання кластерів – графічного способу організації матеріалу у вигляді логічної схеми, що допомагає візуалізувати взаємозв'язки понять, систематизувати інформацію, а також виступає опорою для подальшого вивчення матеріалу на уроках мови й літератури.

Метод проєктів також є дієвим засобом формування дослідницьких умінь: учні працюють над вирішенням певної проблеми, яка є для них актуальною, а результатом такої роботи стає створення дослідницького продукту.

Цікавою формою роботи є ейдос-конспект – створення творчого проєкту, у якому учні описують асоціативне сприйняття твору, поєднуючи теоретичні знання з ілюстративним матеріалом. Такий вид діяльності допомагає розкрити образні паралелі, зрозуміти характери персонажів, осмислити авторську позицію, а також організовує на уроці проблемні ситуації, що сприяють розвитку мислення й формуванню різних точок зору [26, с. 65].

Дослідницьке навчання на уроках української мови та літератури сприяє розвитку аналітичного мислення, умінню формулювати власну позицію на

основі аналізу джерел, бачити логічні зв'язки між фактами та готуватися до індивідуальної дослідницької роботи. Воно залучає учнів до активного навчання, формує навички самостійного пошуку, аналізу та узагальнення інформації, стимулює розвиток креативності, підтримує інтерес до предмета та сприяє самоосвіті.

Дослідницькі проекти виступають потужним засобом розвитку мовної компетенції учнів, формують пізнавальну активність, комунікативні вміння та навички роботи з різними джерелами інформації. Впровадження таких проектів допомагає оволодіти прийомами наукового пізнання, розвивати критичне та творче мислення, самоорганізацію й самоаналіз, підвищує мотивацію до навчання та сприяє формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та професійного становлення особистості.

Висновок до 1 розділу

Дослідницький метод у навчанні української мови є інструментом для формування мовної компетентності учнів старшої школи та розвитку їхніх критичних і творчих здібностей. Завдяки впровадженню дослідницьких проектів у навчальний процес, учні набувають навичок самостійного пошуку та обробки інформації, формулювання висновків і аналізу, що значно підвищує їхню пізнавальну активність. Крім того, метод проектів стимулює розвиток креативного мислення, сприяє формуванню вмінь працювати з різними джерелами інформації та узагальнювати дані, що важливо для їхньої подальшої професійної діяльності.

Реалізація дослідницьких проектів сприяє інтеграції знань із різних дисциплін, що робить навчальний процес більш комплексним і глибоким, допомагаючи учням побачити зв'язки між предметами та практичними аспектами реального життя. Використання цього методу дає змогу учням не лише здобувати нові знання, але й розвивати свої навички комунікації та

співпраці в команді, що є основою для успішної адаптації в суспільстві та на ринку праці.

Метод проєктів також сприяє розвитку важливих життєвих компетенцій, таких як самостійність, ініціативність, здатність до саморозвитку та професійної мобільності. Завдяки дослідницьким проєктам учні отримують можливість розвивати критичне мислення, аналізувати соціальні явища та творчо підходити до вирішення проблем, що є необхідними навичками для успішної професійної реалізації у швидко змінному світі.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1. Діагностика рівня знань учнів старшої школи з української мови (констатувальний етап)

З метою перевірки впливу дослідницького проєкту як методу навчання української мови у старшій школі нами було організовано педагогічне дослідження, яке здійснювалося у 10 класі Сопачівського ліцею Вараської міської ради, де навчається 19 учнів. Важливим етапом роботи стала початкова діагностика рівня знань школярів, що становила констатувальний етап експерименту. Саме він дав змогу визначити реальний стан сформованості мовних знань і вмінь, а також з'ясувати ті труднощі, які заважають учням повною мірою реалізувати свій потенціал у вивченні української мови.

Констатувальний етап передбачав комплексну перевірку, яка охоплювала як теоретичний матеріал (орфографія, морфологія, лексикологія, синтаксис), так і практичні аспекти мовної діяльності. Для цього застосовувалися різні форми діагностики: тестові завдання з вибором правильної відповіді, вправи на трансформацію мовного матеріалу, завдання на редагування тексту, а також письмові роботи творчого характеру, що дозволяли простежити рівень грамотності, логічності, стилістичної вправності й комунікативної доречності. Такий підхід дав можливість оцінити не лише засвоєння правил, а й здатність учнів застосовувати їх на практиці у власних висловлюваннях.

Важливо, що діагностика здійснювалася за чітко визначеними рівнями навчальних досягнень з «Практикуму з методики навчання української мови у старшій школі» Н. Грона та Т. Хомич (Додаток А).

Отримані результати діагностики нададуть змогу визначити розподіл учнів за рівнями навчальних досягнень, що стане відправною точкою для подальшої роботи. Саме констатувальний етап дозволить побачити сильні й

слабкі сторони мовної підготовки школярів, окреслить напрями удосконалення навчального процесу й обґрунтує необхідність упровадження дослідницького проєкту як ефективного методу навчання української мови.

Для діагностики рівня знань учнів старшої школи ми розробили систему завдань, яка охоплює основні види мовленнєвої діяльності та перевіряє ключові компетентності з української мови (Додаток Б). Завдання спрямовані на оцінювання аудіювання, усного мовлення, письма, читання, а також мовних і правописних умінь учнів. Вони мають різний рівень складності і дозволяють диференціювати навчальні досягнення відповідно до встановлених критеріїв: початкового, середнього, достатнього та високого.

Завдання з аудіювання дозволяють визначити, наскільки учні здатні сприймати на слух зміст складного тексту, виділяти головну думку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та давати власну оцінку прослуханого. Вони включають тексти сучасної тематики, що цікаві для учнів, з прикладами з життя та науки, що стимулює мислення і допомагає перевірити розуміння загального змісту та деталей.

Завдання для усного мовлення (діалогічного та монологічного) перевіряють здатність учнів підтримувати комунікацію у різних ситуаціях, висловлювати власну позицію, аргументувати її та демонструвати мовленнєву культуру. Діалогічні вправи змушують учнів взаємодіяти, висловлювати думку, реагувати на аргументи співрозмовника, а монологічні – формулювати цілісну позицію, логічно послідовно викладати думки та демонструвати творчість у висловлюваннях.

Завдання з письма, включаючи переказ і твір, дають змогу оцінити логічність і послідовність викладу думок, вміння добирати лексичні та граматичні засоби, розкривати тему, аргументувати позицію та дотримуватися стилістичної єдності. Вони стимулюють учнів працювати як із власним досвідом, так і з прочитаними чи прослуханими текстами, що розвиває комунікативну та мовну компетентність.

Завдання з читання спрямовані на перевірку уміння читати вголос і мовчки, з правильною інтонацією, швидкістю та дикцією, розуміти зміст, стилістичні особливості тексту, а також давати оцінку прочитаному. Тексти підібрані цікаві, змістовні й сучасні, що дозволяє оцінити здатність учнів аналізувати і інтерпретувати текст.

Мовні та правописні завдання перевіряють знання правил української мови та вміння правильно застосовувати їх у мовленні і письмі. Це включає добір слів і форм, побудову речень, правильне використання розділових знаків, орфографію та стилістичне оформлення тексту.

Усі завдання мають чітку диференціацію за рівнями складності, що дозволяє визначити не лише поточний рівень знань, але й сильні та слабкі сторони кожного учня. Це створює основу для подальшого формувального етапу експерименту та практичного застосування дослідницьких завдань як методу підвищення мовної компетентності старшокласників.

Отже, проведена діагностика дозволила отримати початкову картину рівня мовних знань і навичок учнів 10 класу Сопачівського ліцею Вараської міської ради (Таблиця 2.1.). Вона дала змогу виявити сильні та слабкі сторони в усіх видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, усному та письмовому мовленні, читанні, застосуванні мовних знань і правописних умінь. Отримані дані стали відправною точкою для формулювання подальших завдань експериментального дослідження, а також дозволять оцінити ефективність упровадження дослідницького проєкту як методу навчання української мови.

Таблиця 2.1.

Результати діагностичного етапу для 10 класу Сопачівського ліцею, розподілених за рівнями навчальних досягнень згідно з критеріями

Критерій	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
I. Аудіювання	2	5	8	4
II. Усне мовлення (діалог і монолог)	3	6	7	3
II.1. Письмо (переказ і твір)	2	5	9	3
III. Читання	1	6	8	4
IV. Мовні знання й уміння	2	7	7	3
V. Правописні уміння	3	6	7	3

Щоб наочно показати розподіл учнів за рівнями навчальних досягнень і краще зрозуміти сильні та слабкі сторони класу, доцільно представити результати у вигляді діаграми. Графічне зображення дозволить миттєво оцінити, яка частина учнів демонструє початковий, середній, достатній або високий рівень володіння українською мовою, а також порівняти успішність у різних видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, усному та письмовому мовленні, читанні, застосуванні мовних знань і правописних умінь.

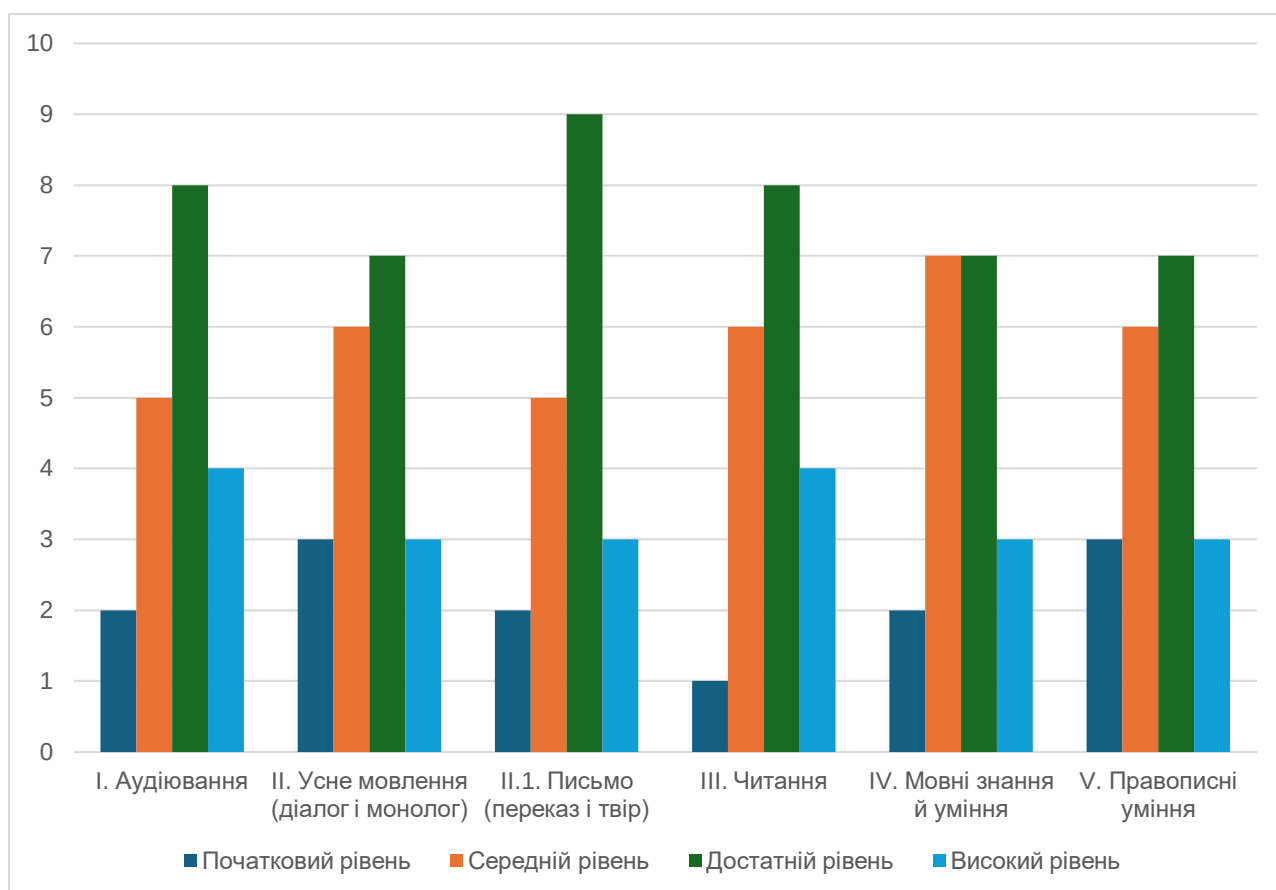

Рис. 2.1. Розподіл учнів 10 класу Сопачівського ліцею за рівнями навчальних досягнень з української мови

За результатами діагностичного етапу, представленими у таблиці 2.1 та на рис. 2.1, можна зробити кілька важливих висновків щодо рівня навчальних досягнень учнів 10 класу Сопачівського ліцею.

У сфері аудіювання більшість учнів (8 осіб) досягла достатнього рівня, що свідчить про здатність розуміти тему, головну думку та основні деталі прослуханого матеріалу, водночас частина класу ще потребує підтримки для повного оволодіння навичками сприймання тексту на слух.

Щодо усного мовлення, поєднання діалогічних і монологічних завдань показало, що учні здебільшого досягають середнього та достатнього рівня (6 та 7 учнів відповідно), демонструючи здатність формулювати власні думки, підтримувати розмову та аргументувати позицію, хоча деякі учні мають труднощі із зв'язністю та послідовністю висловлювань.

У письмовому мовленні більшість учнів (9 осіб) досягла достатнього рівня, створюючи логічні й послідовні тексти, що розкривають тему та

аргументують позицію, тоді як початковий рівень виявлено у 2 учнів, яким ще необхідно працювати над структурою тексту та грамотністю.

У сфері читання 8 учнів демонструють достатній рівень розуміння тексту та здатності оцінювати прочитане, а високий рівень досягли 4 учні, що свідчить про розвиток аналітичних навичок та розуміння стилістичних особливостей творів.

Що стосується мовних знань і умінь, 7 учнів досягли достатнього рівня та ще 3 – високого, що підтверджує їх здатність застосовувати мовні правила, будувати граматично правильні речення і використовувати мовні засоби для виразності висловлювань.

У правописних уміннях більшість класу на середньому та достатньому рівнях (6 і 7 учнів відповідно), демонструючи загальну грамотність і вміння дотримуватися правил письма, проте окремим учням потрібна додаткова практика для усунення помилок.

Зведемо в таблицю результати діагностичного етапу за рівнями навчальних досягнень учнів 10 класу Сопачівського ліцею Вараської міської ради, щоб наочно відобразити, скільки демонструють початковий, середній, достатній та високий рівень знань з української мови (Табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Результати діагностичного етапу за рівнями навчальних досягнень учнів 10 класу

Рівень навчальних досягнень	Кількість учнів (19)
Початковий рівень	3
Середній рівень	6
Достатній рівень	7
Високий рівень	3

Для наочного спостереження представимо результати на рис. 2.2.

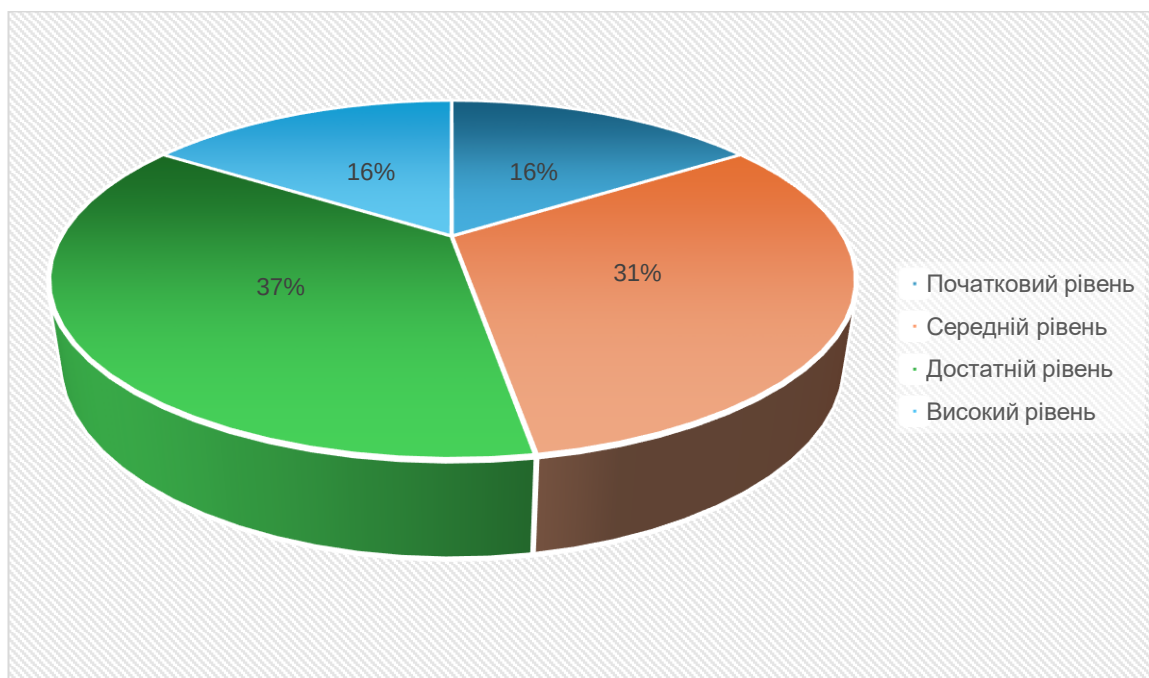

Рис. 2.2. Результати діагностичного етапу за рівнями навчальних досягнень учнів 10 класу

Аналіз показує, що найбільша частина класу (37 %) демонструє достатній рівень знань з української мови, що свідчить про здатність учнів логічно викладати думки, аргументувати позицію та застосовувати мовні правила. Значна частка (32 %) перебуває на середньому рівні, потребуючи додаткової підтримки для покращення зв'язності висловлювань і мовної точності. По 15,5 % учнів демонструють початковий і високий рівні відповідно, тобто невелика група потребує інтенсивної допомоги, тоді як частина класу має високий потенціал для поглибленого розвитку мовних компетенцій. Ці дані стануть підґрунтям для формувального етапу експерименту.

2.2. Методика реалізації дослідницького проєкту в навчанні української мови старшої школи (формувальний етап)

Одна з ключових стратегій сучасного навчання полягає в умінні вчителя планувати уроки на основі основних проблем шкільного курсу, що передбачає звернення до глибинних і узагальнювальних питань. Дослідницький проєкт дає

можливість залучити учнів до вивчення базових ідей дисципліни та сприяє їх практичному застосуванню в реальному житті.

Оскільки дослідницький проєкт безпосередньо пов'язаний із сучасними реаліями, учитель має під час його впровадження орієнтуватися на конкретні життєві проблеми, інтегруючи їх у навчальну тему.

Під час підготовки до уроку з використанням дослідницького проєкту вчитель чітко визначає його зміст і очікувані результати. Проєкт має виходити за межі одного предмета, поєднувати знання з інших наук (філософії, етики, естетики, правознавства, економіки, етнології), мистецтва та загальнолюдських цінностей, тобто бути міжпредметним і надпредметним. Вчитель формує орієнтовну тему та назву дослідницького проєкту, яка стане основою роботи учнів.

Метод проєктів, маючи чітку структуру, є особистісно зорієнтованою технологією. Узагальнений алгоритм життєтворчого проєктування стосовно діяльності вчителя й учнів наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Проектування діяльності вчителя і учнів

Етапи дослідницького проєкту	Діяльність учителя	Діяльність учнів
I. Постановка проблеми та завдання	Підводить учнів до усвідомлення проблеми та мети діяльності; пропонує орієнтовну назву проєкту; визначає форму виконання проєктів; надає операційні карти для розробки тематичних питань.	Усвідомлюють проблему; формулюють мету діяльності на уроці; пропонують варіанти назв проєкту; ознайомлюються з операційними картами.

Продовження таблиці 2.3.

II. Самостійна дослідницька діяльність	Організовує групову дослідницьку роботу, використовуючи активні та інтерактивні методи; контролює індивідуальну роботу учнів.	Обговорюють у групах різні аспекти тематичних питань; планують і виконують дослідницькі завдання.
III. Критична оцінка проміжних результатів	Організовує обговорення проміжних результатів, створює сприятливу психологічну атмосферу; слідує за логікою думок учнів; тактовно коригує помилки, надає рекомендації та підводить до висновків; формулює домашнє завдання з чітким терміном виконання.	Висловлюють власні думки щодо тематичних питань; аналізують різні погляди на проблему; формують власну позицію, спираючись на досвід та переконання; створюють мікропроект (за необхідності); оцінюють роботу однокласників.
IV. Захист дослідницького проекту	Організовує захист проєктів на уроці або позакласному заході; здійснює оцінювання та виставляє підсумкові оцінки.	Створюють і оформлюють власні проєкти; готуються до захисту; беруть участь у підготовці підсумкового уроку або заходу.

Технологію життєтворчих проєктів впроваджували на уроках розвитку зв'язного мовлення (у курсі української мови) та на узагальнювальних уроках вивчення художніх творів (у курсі української літератури). Під час роботи з проєктами, створюючи власні дослідницькі проєкти, учні повинні оперувати ґрунтовними знаннями з теми, що вивчається. Захист проєктів учнями може виступати як форма тематичної атестації.

Враховуючи сучасну тенденцію зменшення навчальних годин за шкільними планами, захист проєктів може проводитися у позаурочний час, наприклад під час позакласних заходів, конференцій, форумів або свят.

Оскільки технологія проєктів розроблена для застосування у навчанні гуманітарних українознавчих предметів, змістовним наповненням діяльності з проєктування були цілеспрямовано відібрані тексти або їх інтерпретації. Зокрема, на уроках української мови це можуть бути твори на морально-етичну

чи суспільну тематику, а на уроках української літератури – епічні, ліричні або драматичні твори як приклади мистецтва слова.

На уроках української мови технологія дослідницького проєкту застосовувалася переважно під час розвитку зв'язного мовлення, де матеріальним результатом проєкту мала бути робота, визначена комунікативною змістовою лінією програми з української мови (твір на морально-етичну або суспільну тему). Тому для ефективного виконання завдань учні повинні були володіти навичками лінгвістичного аналізу тексту (рис. 2.3).

Процес лінгвістичного аналізу включає кілька етапів. Типологічний аналіз передбачає визначення актуального членування речень («відоме» – тема, «нове» – рема), способу зв'язків між реченнями (ланцюжковий, паралельний, через комунікативне завдання), загального запитання до тексту (що робили?, який?, чому?) та сфери вжитку тексту (діалог з мистецтвом, суспільні відносини, юридична сфера, побут), а також мовних засобів. Синтаксичний аналіз спрямований на визначення типових конструкцій, наявних риторичних фігур (питання, вигуки, звертання) та інверсії. Лексичний аналіз передбачає виявлення тропів (епітети, метафори, метонімії), елементів народнопоетичної лексики та слів-символів.

Кожен етап лінгвістичного аналізу інтегрується з комунікативним завданням, тобто учні визначають, з якою метою автор використав той чи інший елемент. Результатом аналізу стає визначення типу тексту (розповідь, опис, роздум) та його стилю (художній, публіцистичний, офіційно-діловий, розмовний, науковий), складання плану, добір заголовка та визначення тематики (тема, підтема, мікротеми).

Навчання учнів лінгвістичного аналізу відбувається протягом усього періоду мовленнєвого розвитку в школі, оскільки навички аналізу готових текстів є запорукою успішного створення власних робіт. На початкових етапах уроку актуалізувалися опорні знання учнів шляхом короткого повторення ключових моментів теми. За допомогою бесіди учні підводилися до висновку, що набуті знання можна застосувати у практичному житті (мотиваційний

аспект). Актуалізуючи власний досвід, за допомогою різноманітних навчальних засобів створювалися умови, щоб учні самостійно формулювали назву проєкту та визначали мету власної діяльності.

Метод дослідницького проєкту має визначену структуру. Він передбачає підведення учнів до формулювання проблеми, так званого ключового питання, яке визначає суть проєкту. Це питання не має готового рішення і чітко визначених шляхів розв'язання. Виконання проєктів передбачає, що учні за допомогою дослідницької роботи, спрямованої вчителем, роблять власну спробу вирішити поставлену проблему. Ключове питання відображає суть навчального предмету, пов'язує його з іншими дисциплінами та реальним життям.

Отже, визначивши назву проєкту, учні разом із учителем формулюють мету діяльності та ключове питання, що створює інтригу уроку. Після цього вчитель ознайомлює учнів із завданням щодо матеріального результату майбутнього проєкту.

Оскільки ключове питання є глобальним та абстрактним, воно може здатися учням складним для розуміння, що породжує потребу у більш конкретних питаннях – тематичних. Тематичні питання окреслюють шляхи розкриття ключового питання, не маючи однозначно «правильних» відповідей. Вони покликані активізувати учнів, часто бувають складними та суперечливими, стимулюючи дослідження, пошук, дискусію. Такі питання відкриті, враховують різні інтереси учнів і дають можливість застосувати індивідуальний творчий підхід. Тематичні питання створюють перспективу для розв'язання ключового питання, тому їх ретельна розробка є важливим етапом підготовки вчителя, що гарантує активність і зацікавленість учнів під час уроку.

Учитель пропонує проблемне питання, а під час евристичної бесіди з'ясовується його значущість для учнів і зв'язок із сучасним життям. Школярі за підтримки вчителя формулюють назву проєкту, його мету, ключове питання та тематичні питання, а також визначають шляхи реалізації дослідницького проєкту [19, с. 56].

Наступний етап уроку, присвячений дослідницькій роботі учнів, є однією з ключових складових навчального процесу, оскільки він дозволяє не лише закріпити знання, а й сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та самостійності учнів. У ході цього етапу учні працюють над тематичними питаннями, що надаються вчителем, і мають змогу поглиблено вивчити матеріал, застосовуючи методи пошукової діяльності. Це можуть бути як індивідуальні завдання, так і завдання, що виконуються в парах або групах, що сприяє розвитку навичок командної роботи.

Для того, щоб учні могли ефективно виконувати ці завдання, вчитель розробляє план роботи, який зазвичай подається у вигляді схем, таблиць або операційних карт. Ці документи включають основні тематичні питання, які ставляться перед учнями, а також містять додаткову інформацію, яка дозволяє учням глибше розглянути тему. Операційні карти можуть містити допоміжні запитання, що сприяють розвитку критичного мислення, а також місця для запису висновків та узагальнень, що дає учням змогу структурувати інформацію та систематизувати здобуті знання.

Завдяки цим опорним матеріалам учні мають змогу самостійно працювати з інформацією, здійснювати аналіз і синтез, а також формулювати власні ідеї і висновки на основі отриманих даних. У процесі роботи з такими картами учні не лише закріплюють знання з предмету, а й навчаються застосовувати їх у реальних умовах, взаємодіяти з однокласниками, дискутувати та приходити до спільних висновків. Важливо, що цей етап роботи стимулює в учнів розвиток самостійності і відповідальності за результат своєї діяльності, оскільки вони самі обирають напрямок для пошуку інформації та визначають, які аспекти питання вони хочуть розглянути глибше.

Підготовка таких матеріалів вимагає від вчителя креативного підходу і уважності до деталей, адже це дозволяє максимально залучити учнів до роботи. Учитель повинен не лише дібрати відповідні ресурси, але й врахувати рівень підготовленості учнів, щоб завдання були зрозумілими та посилюючими. Створення таких карт і схем також дає можливість вчителю чітко відстежувати

прогрес учнів, коригувати їх роботу в процесі навчання, надаючи необхідні поради та рекомендації.

Крім того, робота з опорними матеріалами надає учням певну свободу в організації їх діяльності, що стимулює їхню активність і самостійність. Це дозволяє не лише реалізувати індивідуальні здібності кожного учня, а й заохочує до активної участі в обговореннях, презентаціях та колективних дослідженнях. Оскільки підготовка та обговорення результатів дослідження можуть здійснюватися в групах, учні навчаються співпрацювати, слухати і враховувати думки однолітків, що є важливою складовою навчання у сучасному освітньому середовищі [11].

Роботу над тематичними питаннями доцільно організовувати в групах із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання. У визначений термін учні або групи презентують результати своєї роботи, після чого відбувається обговорення проєкту. При цьому головна мета обговорення – не організація дискусії, а демонстрація різних точок зору на проблему. Учні мають висловлювати власні думки, аргументувати їх і формувати позицію, виходячи зі свого досвіду, переконань та світогляду.

Учитель уважно слідкує за логікою думок учнів, коригує їхню діяльність, тактовно виправляє помилки та надає рекомендації, не нав'язуючи власних оцінок. Важливо створити умови, щоб учні відчували, ніби самостійно знаходять «правильні» шляхи вирішення завдань, могли висловлюватися вільно, невимушено та щиро, керуючись власними позиціями. Таким чином, на цьому етапі підготовча робота над проєктом завершується: розставлено основні акценти, проте остаточні висновки ще не зроблені.

Сучасний педагогічний процес демонструє, що завершальна робота над дослідницьким проєктом учнями найдоцільніше проводиться в позаурочний час. У визначений термін школярі доводять свою дослідницьку роботу до логічного завершення, спираючись на життєвий досвід і знання навчального матеріалу. Під впливом обговорень на уроці учні узагальнюють своє розуміння

ключового питання та творчо завершують створення проєкту вдома, індивідуально.

Найбільш прийнятною формою матеріального вираження проєкту є учнівський твір, адже письмова робота робить процес мислення видимим і доступним для аналізу вчителем. Учень, який пише, активно мислить, аргументує власну позицію, спираючись на наявні знання. Проєкт у письмовій формі має соціальний характер, оскільки автор орієнтується на читача. Кожен учень також готується до захисту своєї роботи, що є важливою складовою методу дослідницького проєкту.

Підсумкову оцінку за проєкт учитель виставляє після його захисту. Наприкінці уроку учні презентують результати дослідницької діяльності, критично обговорюють роботу одне одного, висловлюють власні думки та аргументи. Вчитель коригує помилки, надає рекомендації та формулює домашнє завдання.

Оцінювати роботу учнів на уроці балами не доцільно, оскільки вони висловлюють власні погляди, що можуть відрізнятись від загальноприйнятих норм. Контроль слід зосередити на виконанні проєкту, активно залучаючи учнів до оцінювання. Критерії оцінювання включають: загальну активність, аргументованість тверджень, нестандартність мислення, сміливість у висловлюванні думок та толерантне ставлення до думок інших [67, с. 182].

Остаточний етап технології дослідницького проєкту є дуже важливим для завершення всього процесу, адже він дозволяє учням не тільки підсумувати результати своєї роботи, а й продемонструвати здобуті знання та навички перед однокласниками, учителем та іншими учасниками навчального процесу. Цей етап передбачає самостійну роботу учнів, що є особливо важливим, оскільки проєкт є індивідуальним і персоналізованим. Завершення проєкту часто відбувається як домашнє завдання, що дозволяє учням зібрати та систематизувати всю інформацію, яка була здобута під час попередніх етапів роботи над проєктом.

Крім того, цей етап сприяє розвитку навичок організації та планування часу, оскільки учні повинні підготувати та представити свій проєкт у визначений термін. Важливою частиною є підготовка до презентації, яка дозволяє учням не тільки продемонструвати свої результати, а й навчитися правильно аргументувати свою позицію, відповідати на запитання та вести дискусію.

Презентація проєкту може проходити в різних формах. Наприклад, у випадку глобальних тем чи міжпредметних проєктів доцільно провести підсумкову конференцію, на якій учні можуть представити свої роботи широкій аудиторії, обговорити різні підходи до вирішення проблеми, вислухати критичні зауваження та поради від інших учасників процесу. Це дозволяє розвивати комунікативні навички учнів і допомагає їм краще розуміти різні точки зору на одну й ту ж проблему.

Якщо ж проєкт має більш локальний характер або зосереджений на конкретному гуртку чи класі, то захист може бути організований на спеціальних заняттях, де учні презентують свої роботи безпосередньо перед учителем та однокласниками. Це створює атмосферу взаємної підтримки та обміну ідеями, дозволяючи учням отримати конструктивну критику від своїх ровесників.

Також можливим є використання нестандартних форматів для презентації проєктів, таких як інтерактивні виставки, створення мультимедійних продуктів або відеопрезентацій. Це дозволяє учням застосовувати сучасні технології та креативно підходити до виконання завдань, що підвищує мотивацію та інтерес до навчання. Для цього можуть бути використані різні інструменти для створення інфографіки, відео або інтерактивних презентацій, які нададуть учням більше свободи для творчого самовираження.

Процес захисту проєкту включає не лише презентацію результатів, але й обговорення суперечливих питань, що виникають під час роботи над проєктом. Це стимулює учнів до критичного осмислення результатів своєї роботи, виявлення слабких місць у своїх висновках та вдосконалення навичок аргументації. Крім того, такі обговорення дозволяють учням бачити різні

підходи до вирішення проблем і спільно знаходити оптимальні шляхи досягнення мети проєкту.

Участь учителя в цьому етапі є важливою для того, щоб створити сприятливу атмосферу для захисту та підтримки учнів під час їх виступів. Учитель не лише оцінює кінцеві результати, але й допомагає учням навчитися конструктивно ставити запитання, підтримувати дискусії, а також організовує зворотний зв'язок, що є важливим елементом навчального процесу [13, с. 111].

Формувальним етапом навчання стала розробка та реалізація дослідницького проєкту на тему: «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент» (Додаток В). У межах цього етапу було організовано активну роботу серед учнів 10 класу Сопачівського ліцею Вараської міської ради, де до участі залучено 19 школярів. Саме цей етап мав на меті не лише поглибити знання з української мови, а й показати практичне застосування мовних умінь у сучасному цифровому просторі.

Учні працювали над створенням власних інформаційних продуктів – від коротких текстових повідомлень і постів у соціальних мережах до відеопрезентацій та медіапроєктів, спрямованих на популяризацію української мови. Важливим завданням стало навчити школярів критично аналізувати інформацію, добирати мовні засоби відповідно до формату та цільової аудиторії, а також грамотно поєднувати текст із візуальними елементами для досягнення більшого впливу.

Дослідницький проєкт «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент» є інноваційною формою навчальної діяльності, яка поєднує вивчення теоретичного матеріалу з української мови та практичне застосування мовних умінь у цифровому середовищі. Він реалізований серед учнів 10 класу Сопачівського ліцею Вараської міської ради, де участь у роботі взяли 19 школярів. Така форма організації навчання орієнтована на формування ключових компетентностей, серед яких провідними є комунікативна, інформаційно-цифрова та соціокультурна.

Ключовим питанням проєкту стало: «Як сучасні цифрові технології можуть допомогти ефективно спілкуватися та висловлювати власні думки українською мовою?» Саме воно задає напрям усієї дослідницької та творчої діяльності учнів, стимулюючи пошук практичних відповідей у реальних умовах цифрового простору.

Метою проєкту є підвищення мовної компетентності учнів через застосування дослідницького підходу та сучасних технологій, формування критичного мислення, умінь створювати різножанрові тексти й аналізувати інформацію з різних джерел.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- ознайомлення учнів із сучасними формами комунікації українською мовою у цифровому середовищі;
- розвиток умінь аналізувати та створювати усні, письмові та інтерактивні тексти;
- формування здатності аргументовано висловлювати власну позицію та оцінювати результати роботи інших;
- навчання учнів ефективному використанню цифрових ресурсів (соціальні мережі, блоги, подкасти, новинні сайти);
- створення інтегрованих продуктів учнівської діяльності (пости, відео, презентації, інфографіка), які демонструють використання української мови у сучасному медіасередовищі.

Необхідність реалізації такого проєкту зумовлена тим, що сучасна молодь значну частину комунікації здійснює саме у цифровому просторі. Однак далеко не завжди ця комунікація відбувається грамотним українським мовленням. Відтак, інтеграція уроків української мови з медіапрактикою сприяє формуванню у школярів не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, необхідних для життя в інформаційному суспільстві.

Метод проєктів забезпечує особистісно-орієнтований підхід, адже учні самостійно обирають теми для постів чи відео, досліджують ресурси, працюють у групах та оцінюють результати один одного. Це створює умови для

розвитку самостійності, ініціативності, а також відповідальності за власний результат.

Проект включає кілька взаємопов'язаних компонентів:

1. Дослідницький – аналіз текстів, вивчення онлайн-ресурсів, робота з автентичними матеріалами (блоги, новини, подкасти, відео).
2. Творчий – створення власних постів, сценаріїв, подкастів, відеопрезентацій, інфографік.
3. Інтерактивний – робота з платформами Google Docs, Kahoot, Padlet, Canva, онлайн-опитування та вікторини.
4. Комунікативний – розвиток навичок усного та письмового мовлення, організація дискусій, захист проєктів.

Таке поєднання дозволяє сформувати цілісне бачення того, як українська мова функціонує у цифровому світі, а також забезпечує інтеграцію мовної, літературної та інформаційної складових.

Проект проходив у кілька етапів:

- Постановка проблеми – учні знайомилися з темою, обговорювали власний досвід спілкування в мережі, визначали очікування.
- Дослідницька робота – аналіз зразків медіатекстів, створення постів, сценаріїв відео, робота з освітніми та медійними платформами.
- Аналіз та обговорення – дискусії, взаємоперевірка, формування аргументованих висновків.
- Створення та захист проєктів – представлення готових продуктів (тексти, презентації, відео, подкасти), колективне обговорення та оцінювання.

Учні досліджували такі питання:

- особливості письмового та усного мовлення у цифровому середовищі;
- створення ефективних постів для соціальних мереж українською мовою;
- типові мовні помилки у цифрових текстах та шляхи їх уникнення;
- роль цифрових технологій у популяризації української мови.

Серед конкретних завдань було прослуховування подкастів, аналіз статей і блогів, створення власних постів у соціальних мережах, запис відеороликів та підготовка презентацій. Значну увагу приділено роботі з такими ресурсами, як «Освіторія Медіа», «Суспільне», освітні блоги платформи EdPro, а також добірки україномовних YouTube-каналів.

Проект спрямований на формування таких компетентностей:

- мовної (правильне й виразне володіння українською мовою у різних ситуаціях спілкування);
- цифрової (уміння користуватися інтернет-ресурсами, створювати медіапродукти, працювати з інформацією);
- комунікативної (здатність до аргументованого висловлення власної думки, участі в дискусіях, оцінювання роботи інших);
- творчої (створення оригінальних текстів, інфографіки, відео, подкастів).

Отже, дослідницький проект «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент» засвідчує високу ефективність поєднання традиційного навчання української мови з сучасними цифровими технологіями. Реалізація проекту сприяє підвищенню мотивації учнів, адже вони мали змогу побачити практичну значущість мовних знань і застосувати їх у тих формах, які є для них близькими та зрозумілими – у соціальних мережах, блогах, подкастах, відеоконтенті.

Участь у проекті дає змогу старшокласникам відчувати себе не лише пасивними споживачами інформації, а й активними творцями медіапродуктів, що посилює їхню відповідальність за якість власного мовлення та рівень самопрезентації. Завдяки груповій роботі та колективному аналізу школярі вдосконалюють вміння співпраці, аргументації та взаємної підтримки, що є важливими навичками у сучасному освітньому середовищі.

Особливо цінним результатом стає формування у десятикласників стійкої потреби користуватися українською мовою у цифровому просторі та вміння бачити її конкурентоспроможність серед світового інформаційного потоку.

Проект підвищує рівень мовної, комунікативної та цифрової компетентності, сприяє розвитку критичного мислення, уміння аналізувати інформацію й уникати поширених помилок у текстах.

2.3. Оцінка ефективності дослідницького проєкту як методу навчання української мови у старшій школі (контрольний етап)

На контрольному етапі нашого дослідження важливим завданням стало визначення ефективності дослідницького проєкту як методу навчання української мови у старшій школі. Саме цей етап дозволяє перевірити, наскільки реалізація обраного методу сприяла розвитку мовних компетентностей учнів та їхньому зацікавленню у вивченні предмета. Дослідницький проєкт на тему «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент» мав на меті не лише поглиблення знань з української мови, а й формування у школярів умінь практичного застосування мови в умовах сучасного інформаційного середовища, розвитку критичного мислення, навичок роботи з цифровими ресурсами та творчої самореалізації.

У межах контрольного етапу було проведено повторну діагностику рівня знань та сформованих компетентностей учнів, які брали участь у проєкті. Отримані результати зіставлялися з показниками констатувального етапу, що дало можливість простежити динаміку змін та виявити прогрес у мовній підготовці. Такий підхід забезпечує наукову обґрунтованість оцінки, адже дозволяє не лише зафіксувати кінцевий рівень знань, але й виявити, які саме аспекти навчальної діяльності були покращені завдяки використанню дослідницького проєкту. Крім того, проведене порівняння показників дозволяє зробити висновки про рівень сформованості в учнів мотивації до вивчення української мови, їхню здатність до самостійної роботи та творчого використання отриманих знань у нових умовах (Рис.2.4.)

Таблиця 2.4.

Результати діагностичного етапу для 10 класу Сопачівського ліцею, розподілених за рівнями навчальних досягнень згідно з критеріями (констатувальний та контрольний етапи)

Критерій	Початковий рівень		Середній рівень		Достатній рівень		Високий рівень	
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
I. Аудіювання	2	1	5	4	8	8	4	6
II. Усне мовлення (діалог і монолог)	3	2	6	5	7	7	3	5
II.1. Письмо (переказ і твір)	2	1	5	4	9	9	3	5
III. Читання	1	1	6	4	8	8	4	6
IV. Мовні знання й уміння	2	1	7	5	7	7	3	6
V. Правописні уміння	3	2	6	5	7	7	3	5

Висновок до результатів контрольного етапу діагностики для 10 класу Сопачівського ліцею показує значні позитивні зміни в навчальних досягненнях учнів після проведених навчальних заходів, порівняно з констатувальним етапом. Якщо на констатувальному етапі на початковому рівні перебувало 2 учня з аудіювання, 3 з усного мовлення, 2 з письма та правописних умінь, то на контрольному етапі ці показники зменшились до 1 учня з аудіювання, 2 з усного мовлення, 1 з письма та правопису. Це свідчить про покращення рівня навичок у всіх критеріях.

Що стосується середнього рівня, то в усіх категоріях спостерігається позитивна динаміка, хоча й менш помітна порівняно з початковим рівнем. Наприклад, з аудіювання середній рівень на контрольному етапі збільшився з 5 до 4, а з усного мовлення – з 6 до 5. Письмо та правописні уміння також

показали зростання з 5 до 4 і з 6 до 5 відповідно. Проте, найбільші зміни стосуються достатнього і високого рівнів.

Зокрема, відсоток учнів на високому рівні збільшився в категорії «Аудіювання», де з 4 учнів стало 6 на контрольному етапі, що вказує на істотне підвищення рівня володіння цією навичкою. У категорії «Усне мовлення» високий рівень збільшився з 3 до 5 учнів, що також свідчить про позитивні зміни, хоч і в меншій мірі. Письмо і правописні уміння продемонстрували відносно стабільні результати, з незначними змінами: з 3 до 5 у письмі та з 3 до 5 в правописі.

Загалом, спостерігається значне покращення на всіх етапах навчання. Якщо на констатувальному етапі кількість учнів на високому рівні була меншою, то на контрольному етапі спостерігається значне збільшення кількості учнів, які досягли високих результатів. Це демонструє ефективність реалізованих заходів і підвищення загального рівня навчальних досягнень учнів 10 класу Сопачівського ліцею.

У наступній зведеній таблиці ми представимо результати діагностичного етапу для учнів 10 класу Сопачівського ліцею за рівнями навчальних досягнень, порівнюючи їх з результатами контрольного етапу (Табл. 2.5.). Метою цієї таблиці є наочне відображення динаміки змін у рівнях знань учнів з української мови, що дозволить оцінити ефективність навчальних заходів і виявити, наскільки покращились результати учнів на контрольному етапі. Це дасть можливість детально побачити, як змінилася кількість учнів на різних рівнях навчальних досягнень.

Таблиця 2.5.

Результати діагностичного етапу за рівнями навчальних досягнень учнів 10 класу (констатувальний та контрольний етапи)

Рівень навчальних досягнень	Кількість учнів (конст.)	Кількість учнів (контр.)
Початковий рівень	3	1
Середній рівень	6	5
Достатній рівень	7	8
Високий рівень	3	5

Щоб побачити результати та динаміку покращень, представимо їх наочно в діаграмі (Рис. 2.2.). Така візуалізація дозволить чітко продемонструвати зміни між початковим та контрольним етапами, надаючи можливість легко оцінити ефективність проведених навчальних заходів. Діаграма дозволить візуально відобразити зменшення кількості учнів на початковому рівні та зростання їх результатів на достатньому і високому рівнях.

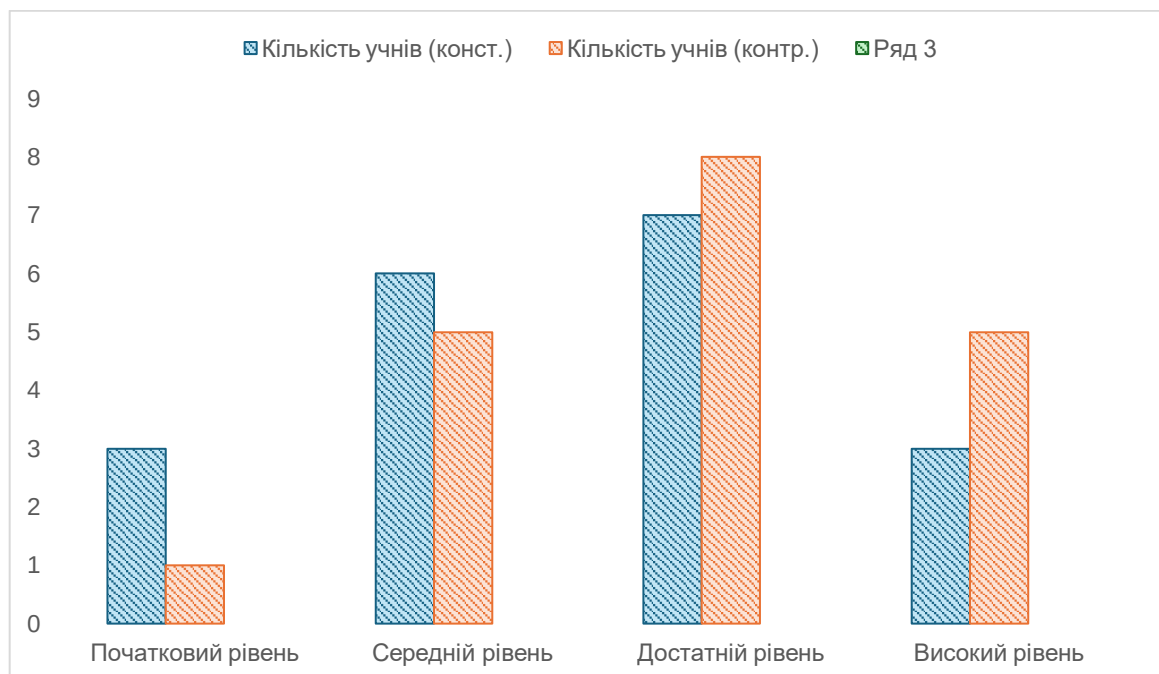

Рис. 2.2. Динаміка покращень рівнів навчальних досягнень учнів 10 класу
Сопачівського ліцею

Аналіз результатів контрольного етапу порівняно з констатувальним етапом показує позитивну динаміку у навчальних досягненнях учнів 10 класу. Початковий рівень значно зменшився з 3 учнів до 1 учня, що свідчить про покращення знань учнів, які раніше мали труднощі з матеріалом, і тепер продемонстрували значний прогрес. На середньому рівні кількість учнів зменшилася з 6 до 5, що означає, що кілька учнів вдосконалили свої знання та перейшли на вищий рівень. Достатній рівень показав зростання з 7 учнів до 8, що свідчить про покращення рівня знань серед учнів цієї категорії. Високий рівень також збільшився з 3 до 5 учнів, що вказує на підвищення результатів і досягнення кращих результатів після проведених навчальних заходів.

Загалом, результати контрольного етапу демонструють близько 15% покращення у рівнях навчальних досягнень учнів, що свідчить про успішність проведених навчальних заходів. Це підтверджує ефективність нашого дослідницького проєкту, адже кожен з критеріїв, за якими оцінювались учні, показав покращення.

Таким чином, наш дослідницький проєкт підтвердив свою ефективність по кожному з критеріїв, адже ми змогли досягти значних покращень у всіх напрямках: аудіюванні, усному мовленні, письмі, читанні, мовних знаннях та правописних уміннях. Це є наочним доказом того, що запропоновані методи і підходи до навчання мали позитивний вплив на розвиток мовних навичок учнів.

Висновки до 2 розділу

У даному розділі було описано практичне застосування методу дослідницького проєкту в навчанні української мови у старшій школі, зокрема в 10 класі Сопачівського ліцею Вараської міської ради. Метод дослідницького проєкту застосовувався для перевірки ефективності підходу до навчання української мови. Важливим етапом цього процесу стали діагностичні завдання, які дозволили оцінити рівень знань учнів до та після застосування дослідницького проєкту.

Першим етапом нашого дослідження був констатувальний, який мав на меті оцінити початковий рівень мовних знань учнів. Для цього було розроблено систему завдань, що охоплюють основні види мовленнєвої діяльності: аудіювання, усне мовлення, письмо, читання, мовні знання та правописні уміння. Завдання мали різний рівень складності, що дозволило диференціювати навчальні досягнення учнів і визначити їхні сильні та слабкі сторони. Діагностика включала як теоретичні, так і практичні завдання, зокрема тестові завдання, вправи на трансформацію мовного матеріалу, редагування тексту, а також письмові роботи творчого характеру.

Отримані результати констатувального етапу стали основою для подальшого формувального етапу, а також допомогли визначити сильні та слабкі аспекти мовної підготовки учнів. Зокрема, було виявлено, що найбільше учнів досягли достатнього рівня в аудіюванні та письмі, тоді як усне мовлення та читання потребували більше уваги. Це стало важливим орієнтиром для подальшої роботи з учнями та розробки індивідуальних завдань.

Наступним етапом експерименту був формувальний, який став основною частиною нашого дослідницького проєкту. Метою цього етапу було підвищення рівня мовних знань учнів через впровадження методу дослідницького проєкту. Під час реалізації цього етапу учні мали можливість працювати над власними дослідницькими проєктами, що поєднували теоретичні знання з української мови і практичне застосування мовних умінь у реальному житті, зокрема у цифровому середовищі.

Проєкти були орієнтовані на створення медіаконтенту, такого як тексти для соціальних мереж, відео та подкасти, що допомогло учням не лише покращити свою мовну компетентність, а й застосувати свої знання на практиці. Проєкти з української мови дозволяли учням зосередитися на реальних проблемах і творчо підходити до виконання завдань. Під час виконання завдань учні отримували можливість розвивати критичне мислення, творчі здібності та навички роботи з цифровими ресурсами.

Після проведення формувального етапу було реалізовано контрольний етап, метою якого було визначити ефективність застосованого методу та оцінити зміни у мовних компетентностях учнів. Контрольний етап передбачав повторну діагностику рівня знань учнів за тими самими критеріями, що й на констатувальному етапі. Результати контрольного етапу порівнювались із показниками на початку дослідження.

Виявлені зміни показали значне покращення рівня знань учнів. Наприклад, на початковому рівні було зменшення кількості учнів з 3 до 1, що вказує на успішне подолання учнями труднощів, пов'язаних із мовною діяльністю. На середньому рівні також спостерігалася позитивна динаміка – кількість учнів зменшилась з 6 до 5, що свідчить про покращення результатів і перехід більшої частини учнів на вищі рівні. Достатній і високий рівні показали найбільше зростання: кількість учнів на високому рівні збільшилась з 3 до 5, що є свідченням значного прогресу в навчанні.

Загалом, контрольний етап продемонстрував, що дослідницький проєкт є ефективним методом навчання, що сприяє значному покращенню мовних компетентностей учнів. В результаті застосування цього методу спостерігалось 15% покращення рівнів навчальних досягнень учнів. Це підтвердило нашу гіпотезу щодо ефективності методу дослідницького проєкту, який дозволяє учням глибше засвоювати матеріал і застосовувати знання в реальних ситуаціях.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що метод дослідницького проєкту є ефективним для розвитку мовних компетентностей учнів старшої школи, оскільки він не лише поглиблює знання з української мови, а й дозволяє учням застосовувати ці знання в реальному житті, зокрема у цифровому просторі. Завдяки такому підходу учні не тільки здобувають теоретичні знання, а й розвивають важливі навички, необхідні для сучасного інформаційного суспільства, зокрема навички роботи з цифровими ресурсами, критичного мислення і творчої самореалізації.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновків.

1. Дослідницькі проєкти у старшій школі як інноваційний метод навчання української мови сприяють розвитку критичного мислення, творчої активності та мовної особистості учня, здатної ефективно застосовувати знання на практиці. Вони орієнтовані на індивідуалізацію освіти, стимулюють самостійний пошук інформації, вирішення проблем та створення конкретних навчальних продуктів, таких як медіаконтент, що одночасно розвиває мовні та цифрові компетентності.

Впровадження дослідницьких проєктів інтегрує знання з різних дисциплін, розвиває креативність, комунікаційні навички та уміння працювати в команді, формує навички аналізу та критичного осмислення інформації. З урахуванням психолого-педагогічних аспектів проєктна діяльність враховує індивідуальні потреби та інтереси учнів, сприяючи розвитку інтелектуальних, емоційних і соціальних компетентностей, а також формує професійно важливі якості, такі як відповідальність, комунікабельність і креативність.

2. Дослідницький проєкт характеризується як ефективний засіб розвитку мовної компетенції учнів старшої школи, оскільки він поглиблює знання з української мови та формує вміння ефективно використовувати мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях. Учні здобувають навички аналізу, синтезу та практичного застосування знань, що сприяє їхній соціалізації та професійному розвитку.

Дослідницький підхід дозволяє застосовувати теоретичні знання через створення медіапродуктів, таких як пости, відео чи подкасти, розвиваючи мовну, комунікативну та цифрову компетентності. Це стимулює самостійність, критичне мислення та вибір ефективних мовних стратегій, роблячи проєкт важливим інструментом формування загальних компетентностей учнів у сучасному інформаційному суспільстві.

3. Реалізовано діагностичне оцінювання рівня знань учнів старшої школи з української мови на констатувальному етапі педагогічного дослідження.

Процедура діагностики дозволила виявити реальний стан сформованості мовних компетенцій учнів, визначити їх сильні та слабкі сторони у різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, усному та письмовому мовленні, читанні, застосуванні мовних знань і правописних умінь. Результати діагностики свідчать про різноманітність рівнів навчальних досягнень: 3 учні показали початковий рівень, 6 учнів досягли середнього рівня, 7 учнів продемонстрували достатній рівень, і 3 учні показали високий рівень.

Ці результати стали основою для подальшого формувального етапу експерименту, який дозволить оцінити ефективність впровадження дослідницького проєкту як методу розвитку мовної компетентності учнів.

4. Дослідили методику реалізації проєкту як ефективного методу навчання української мови в старшій школі, зокрема в 10 класі Сопачівського ліцею. Методика включала чітке планування уроків, орієнтуючи учнів на дослідницьку діяльність через інтеграцію реальних життєвих проблем та міжпредметних зв'язків. Педагог формував тему проєкту, яка поєднувала знання з різних дисциплін, і спрямовував учнів на самостійну дослідницьку роботу, що сприяло розвитку їхнього критичного мислення та комунікативних навичок.

В рамках проєкту «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент» учні мали завдання створити медіапродукти, такі як пости в соцмережах, відео, подкасти, що дозволяло практично застосувати мовні уміння у цифровому середовищі. Методика реалізації проєкту включала кілька етапів: постановку проблеми, дослідницьку роботу, аналіз та обговорення, створення та захист проєктів. Це забезпечило активну участь учнів у навчальному процесі та підвищило їхню відповідальність за результати своєї роботи.

Після реалізації формувального етапу було проведено контрольну діагностику, результати якої показали значний прогрес учнів у порівнянні з початковим етапом. Рівень учнів на початковому рівні зменшився, а кількість учнів на високому рівні значно збільшилась. Це свідчить про успішність методу

дослідницького проєкту в розвитку мовних компетентностей, зокрема у таких аспектах як аудіювання, усне та письмове мовлення, правопис та мовні знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія Зінаїда Павлівна Бакум. Кривий Ріг : Видав. дім, 2008. с. 338
2. Баранова Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ. Початкова школа. 2019. № 9. с. 13–15.
3. Бондаренко Г. Метод проєктів як засіб стимулювання пізнавальної активності старшокласників на уроках української мови. *Збірник наукових праць*, Северодонецьк, 2022. URL: <https://surl.li/apewfk>
4. Бондаренко Н. Проєктна діяльність учнів на уроках української мови. *Методика мови*. 2017. с. 37-40. URL: <https://surl.li/pukusv>
5. Бондаренко, Ю. Трансформація дослідницької діяльності учнів у творчу на основі літературних проєктів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2 (12), 2024. с. 117–129. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(12\).2024.315023](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(12).2024.315023)
6. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2005. №2. с. 5 – 9.
7. Вашуленко М. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Науково-методичний журнал*, №9, 2019. с. 3-5. URL: <https://surl.li/ksmeuy>
8. Вегеш А.І. Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичний посібник для студентів 4–5 курсів філологічного факультету. Ужгород, 2022. с. 101
9. Галаєвська Л. Науково-методичні засади використання методу проєктів у навчанні української мови. *Проблеми сучасного підручника*, 2022. с. 105-109. URL: <https://surl.li/vzpuai>

10. Головка М. В., Поліхун Н. І. Індивідуальний дослідницький проєкт. Енциклопедія освіти. Нац. акад. пед. наук України; 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. с. 390.

11. Голуб Н. Метод проєктів у навчанні української мови. Укр. мова і літ. в шк. 2013. № 8. с. 15 – 19.

12. Грона Н. В., Хомич Т. Л. Практикум з методики навчання української мови у старшій школі: навч. посібн. для магістрантів спеціальності 014 Середня освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. с. 127

13. Груба Т. Л. Використання методу проєктів на уроках української мови в профільній школі. *Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник Донбасу»*. № 4 (32). 2015. с. 11. URL: <https://surl.lt/xpvixd>

14. Груба Т.Л. Методика формування мовної особистості старшокласника на уроках української мови (профільний рівень). Дис. на здоб. докт. наук. Рівне, 2019, с. 547. URL: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/218873463.pdf>

15. Гуменюк І. Сучасні підходи до навчання української мови за професійним спрямуванням: перспективні вектори досліджень. *Молодь і ринок* № 4 (190), 2021. с. 92-98. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/236356/234867>

16. Гуменюк І.М. Проєктна діяльність у межах дослідницького підходу до навчання української мови за професійним спрямуванням. *Наукові та освітні трансформації в сучасному світі: збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції*. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми: ТОВ НВП «Росток А.В.Т.». 2021. с. 216-217. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi67/0049390.pdf#page=216>

17. Дербеденева С.В. Дослідницький проєкт. *Літературне читання*, 2023. URL: <https://surl.li/gicqwy>

18. Дідук-Ступ'як Г. І. Формування мовної та мовленнєвої компетентності учнів основної школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 35. с. 104-113. URL: <https://surl.li/yztlhj>

19. Закон України «Про освіту» № 4353-IX від 15.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

20. Закон України «Про повну загальну середню освіти» № 4250-IX від 25.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

21. Залозна С.В. Проектні технології у школі. Методичні рекомендації, 2022. URL: <https://surl.li/makjcu>

22. Іванова Л. Навчально-дослідницькі завдання з української мови в системі формування дослідницької компетентності учнів початкової школи. *Молодь і ринок* № 10 (218), 2023. с. 81-86. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/289086/288555>

23. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. с. 143

24. Квасова І.М. Упровадження дослідницької діяльності та застосування ікт на уроках української мови та літератури як засіб підвищення пізнавальної активності учнів. *Збірник матеріалів «STEM – світ інноваційних можливостей. Реалізація програми інноваційного освітнього проєкту «Я – дослідник»* Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. с. 104-112. URL: <https://surl.li/ailzma>

25. Колодич О. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами як засіб комунікативної активності. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 1. С. 47-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_1_11

26. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету Оксана Костів, Олеся Сколоздра-Шепітко. Львів, 2018. с. 202

27. Кравець С. Психолого-педагогічні основи проєктної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників. 2021. с. 19. URL: <https://surl.li/jnbijz>

28. Крамський , С. Перспективний метод управління науковими проєктами в навчальних закладах вищої освіти. Управління розвитком складних

систем, (53), 2023. с. 16–22. URL: <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.16-22>

29. Кухар Н. Метод проєктів – важливий засіб формування мовної компетентності під час вивчення дисципліни «українська мова (за професійним спрямуванням)». *Серія: Філологія (мовознавство)*. 2018. Вип. 26. URL: <https://surl.lu/jookuq>

30. Кучеренко І. А., Пентиліук М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови : навч.-метод. посіб. ; МОН України, Херсонський державний університет. Херсон. : Айлант, 2022, с. 352

31. Кучеренко І.А. Розвиток мовленнєвої компетентності у студентів під час вивчення української мови. *Digital Library NAES of Ukraine*, 2023. с. 10. URL: <https://surl.li/sodrud>

32. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : Монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. с. 420

33. Кучерук О. Формування лексичної компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням методу проєктів. *Українська мова і література*, 2018. с. 13. URL: <https://surl.li/haeoax>

34. Левтик М.М. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дослідницьких здібностей в обдарованих ліцеїстів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. с. 232-238. URL: <https://vspu.edu.ua/faculty/imad/files/z/V-2.1.pdf#page=232>

35. Лизько В.С. Метод проєктів на уроці «Повторення відомостей про просте речення. Речення із звертаннями, вставними словами, з відокремленими членами». *Всеосвіта, Українська мова*, 2025. URL: <https://surl.li/euomnd>

36. Маркотенко Т. С. Дослідницька діяльність здобувачів освіти на уроках української мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2023. № 5 (359). с. 89-98.

37. Мелешко В. Деякі аспекти розвитку дослідницьких компетентностей учнів, схильних до наукової діяльності. *Серія «Педагогічні науки»*, розділ 2, 2022. с. 75-81. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734024/1/10.pdf>

38. Метод проєктів в українській школі 1920–1930-х років. Педагогічний музей України ; Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019.с. 192

39. Методика навчання української мови. Термінологічний словник. Кол. авторів за ред. Олени Горошкіної. Словник-довідник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. с. 155

40. Методика організації науково-педагогічних досліджень: метод. посібник укл. : О. Є. Антонова, В. М. Єремєєва, Н. М. Мирончук. Житомир, 2018. с. 76

41. Мирончук Н.М. Застосування методу проєктів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. *Проблеми освіти: зб. наук. праць. Ін-т модернізації змісту освіти МОН України*. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2017. Вип. 87. с. 191 – 196.

42. Міністерство освіти і науки України. Державний стандарт середньої освіти. Проєкт. 2023. 30 жовтня. URL: <https://surl.li/jrvxcr>

43. Нечипоренко В.В. Використання методу проєктів для навчання та виховання сучасної компетентності особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій загальноосвітніх школах*. 2013 і., випуск 28 (81), с. 256-260. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/28/41.pdf>

44. Нищета В. А. Технологія життєтворчих проєктів на уроках української мови та літератури :[навч. посібник В. А. Нищета. Харків : Основа, 2009. с. 153

45. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016, с. 40. URL: <https://surl.li/vpxgqu>

46. Новосьолова В.І. Особливості формування навчально-дослідницьких умінь учнів на уроках української мови в умовах нової української школи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 8 (346), 2021 . с. 181-183. URL: <https://surl.li/jygzay>

47. Олійник І. В. Психолого-педагогічні детермінанти формування дослідницьких здібностей. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2019. № 2 (18). с. 93-102. URL: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-2-18-11>

48. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови: лінгводидактичний словник-довідник : навчальний посібник. Київ : 2015. с. 56

49. Паламар С.П. Розвиток дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури в освітньому середовищі ліцею. *Development of the research competence of the ukrainian language and literature teacher in the educational environment of the lyceum*, випуск 31, 2025. с. 1570-1580. URL: [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51198/1/S_Palamar_1\(31\)_2025_FPO.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51198/1/S_Palamar_1(31)_2025_FPO.pdf)

50. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. с. 60–66. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2018-3-60-66>

51. Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі: монографія за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2017. 420 с.

52. Подлевська Н.В. Сучасні технології в навчанні української мови у новій українській школі. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Випуск 206, 2022. с. 265-270. URL: <https://surl.li/psieey>

53. Подлевська, Н. В., Ранюк, О. П. Сучасні технології в навчанні української мови у новій українській школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022, (206), с. 265-270. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-265-270>

54. Полінок О.В. Застосування методу проектів як ефективного засобу навчання української мови старшокласників: прикладний аспект. с. 10. URL: [https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2016/N1-2\(33-34\)/10.PDF](https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2016/N1-2(33-34)/10.PDF)

55. Пометун О.І. Діяльнісний підхід Енциклопедія освіти. Нац. акад. пед. наук України; Київ. Юрінком Інтер, 2021. с. 250-251. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729012/2/>

56. Пометун О.І. Реалізація діяльнісного підходу в підручниках з історії Нової Української Школи. *Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України*, 2024. с. 182-186. URL: <https://surl.it/tubzim>

57. Поняття «дослідницький проект». Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/euro/2942>

58. Постова К. Г. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів : монографія К. Г. Постова. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. с. 96

59. Практика реалізації педагогічних проєктів: навчально-методичний посібник до курсу авт.-упоряд. І.В.Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. с. 112

60. Проєктна діяльність у технологічній освіті: науково-методичний посібник під заг. ред. проф. В.С. Пікельної. Кривий Ріг, 2012. с. 295

61. Психолого-педагогічні засади проєктування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія За заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. Київ: «Педагогічна думка», 2011. с. 260

62. Садовнікова О. Метод проєктів на уроках української мови як засіб формування пізнавально-творчих умінь старшокласників. *Українська мова і література в школі*. 2007. №4. с. 8—13.

63. Сердюк Г. Розвиток дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури ліцею: методичні рекомендації. Г. А. Сердюк. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2024. с. 102

64. Слижук О. А. Проєктна діяльність учнів у процесі вивчення сучасної української літератури в 5-6 класах НУШ. *Десяті Довженківські читання : Збірник наукових праць Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка* за ред. А. О. Новикова. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. 2022. с. 97- 103.

65. Супрун М. Ефективність використання методу проєктів при вивченні іноземної мови у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 3, 2024. с. 256-261. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25849/1/256-262.pdf>

66. Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. *Міжнародний гуманітарний дослідницький центр* (Житомир, 15 листопада 2023 р). Research Europe, 2023. 198 с.

67. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект: Посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. с. 336

68. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013 с. 223

69. Хоменко О. В. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. *Серія «Педагогіка і психологія»*. 2021. № 1 (21). С. 96–101. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/12.pdf>

70. Шавлова Л.В. Формування креативної особистості в процесі вивчення української мови та літератури. *Українські студії в європейському контексті*. 2024. № 8. с. 329-343. URL: <https://surl.li/mfrzaz>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови

Критерій	Початковий рівень	Середній рівень	Достатній рівень	Високий рівень
I. Аудіювання (слухання та розуміння)	Учень розуміє лише окремі факти, головна думка не виділяється.	Розуміє тему та частину змісту, причинно-наслідкові зв'язки встановлює неповно.	Достатньо повно розуміє тему, головну думку, виокремлює основне й другорядне, дає загальну оцінку прослуханому.	Повністю і точно розуміє зміст, стилістичні особливості, головну думку; самостійно оцінює прослухане.
II. Усне мовлення (діалогічне та монологічне)	Висловлювання фрагментарне, думки непослідовні, репліки короткі, комунікативна мета досягається лише частково, тема розкрита поверхово.	Учень підтримує діалог у нескладних ситуаціях, дотримується елементарних норм, але часто відхиляється від теми; текст має певну завершеність, однак розкриття теми часткове, аргументація слабка.	Створює змістовний діалог і логічне висловлювання, розкриває тему, аргументує власну позицію, допускає незначні помилки, словник потребує збагачення.	Складає повний, логічний і оригінальний текст чи діалог, переконливо аргументує, виявляє мовленнєву культуру, толерантність, багатство словника та стильову виразність.
II.1. Письмо (письмові переказ і твір)	Текст уривчастий, 11+ помилок, тема майже не розкрита.	Робота частково зв'язна, 5–10 помилок, тема розкрита неповно.	Логічний, послідовний виклад, 2–4 помилки, аргументованість, стилістична єдність.	Оригінальний, змістовний твір, 0–2 незначні помилки, глибина й культура письма.
III. Читання	Читання повільне, з помилками, розуміння уривчасте.	Читає у середньому темпі, розуміє лише основний зміст.	Читає плавно, з правильною дикцією, розуміє основну думку, може оцінити текст.	Читає швидко, виразно, з урахуванням інтонацій і стилю, повністю розуміє й оцінює прочитане.
IV. Мовні	Розпізнає	Уміє частково	Добирає потрібні	Вільно

знання й уміння	окремі мовні явища, допускає численні помилки у доборі слів.	застосовувати правила, буде речення зі значними недоліками.	слова й форми, здебільшого правильно буде речення, розуміє зв'язки між ними.	застосовує знання, грамотно й різноманітно буде висловлювання, творчо використовує мовні засоби.
V. Правописні уміння	Багато орфографічних і пунктуаційних помилок, робота оформлена неохайно.	Помилки трапляються часто, але охоплюють не всі правила.	Невелика кількість помилок, дотримання більшості правил, робота оформлена охайно.	Письмо грамотне, практично без помилок, оформлення відповідає нормам.

Додаток Б

Система завдань перевірки рівня знань з української мови учнів старшої школи

I. Аудіювання (слухання та розуміння)

(тексти читає вчитель або використовують аудіозапис)

Текст

У XXI столітті поняття «успіх» набуває нових відтінків. Якщо раніше його пов'язували насамперед із матеріальними благами, то нині все більше людей розглядають успіх як гармонію між особистим і професійним життям. Чимало науковців наголошують: справжній добробут вимірюється не лише рівнем доходів, а й психологічним комфортом, умінням цінувати час і підтримувати здорові стосунки. Молодь дедалі частіше орієнтується не на стабільну роботу, а на пошук справи, яка приносить натхнення. У цьому контексті важливим стає поняття «soft skills» – комунікація, креативність, здатність працювати в команді. Дослідження показують: у сучасному світі саме ці вміння часто важливіші, ніж академічні знання. Отже, успіх поступово перестає бути лише зовнішнім атрибутом і перетворюється на внутрішню гармонію.

Завдання:

1. Визначте головну думку тексту.
2. Назвіть 2–3 факти, які підтверджують зміну уявлень про успіх.
3. Як автор ставиться до поняття «soft skills»?

II. Усне мовлення (діалогічне та монологічне)

Ситуація для діалогу:

Уявіть, що ви з однокласником готуєте шкільний проєкт на тему «Як цифрові технології змінюють наше життя».

- Один із вас – прихильник цифровізації (поясніть переваги).
- Інший – обережний критик (наведіть недоліки).

Проведіть коротку дискусію (5–7 реплік на кожного).

Ситуація для монологу:

Висловіть власну думку (2–3 хв) на тему:

«Чи можна бути щасливим без високих заробітків?»

В аргументації використайте приклади з життя, літератури або історії.

III. Письмо (вір/есе)

Тема твору (орієнтовно 200–250 слів):

«Якою я бачу роль української мови в моєму майбутньому?»

- Сформулюйте тезу.
- Наведіть 2–3 аргументи (з власного досвіду, спостережень, читання).
- Зробіть висновок.

Тема для письмового переказу (за прослуханням текстом про "успіх").

Обсяг: 150–180 слів.

IV. Читання

Текст для читання:

Упродовж століть бібліотеки були сховищем знань і пам'яті людства. У добу Інтернету багато хто вважає, що їхня роль змінилась, адже тепер інформацію можна знайти в кілька кліків. Проте бібліотека – це не лише книги на полицях. Це простір для спілкування, культурних подій, дискусій і розвитку. У багатьох країнах бібліотеки стають сучасними хабами, де можна працювати над проєктами, користуватися комп'ютерами, відвідувати лекції чи навіть курси програмування. Вони виконують соціальну функцію – надають рівний доступ до знань усім, незалежно від достатку. В Україні роль бібліотек теж змінюється: дедалі більше закладів переходять у цифровий формат, пропонують електронні каталоги, онлайн-заняття. Та, попри технологічні інновації, головна місія бібліотек залишається незмінною: формувати мислячу, освічену спільноту.

Завдання:

1. Стисло сформулюйте головну думку тексту.
2. Яку нову роль отримують бібліотеки в сучасному світі?
3. Чому бібліотеки залишаються важливими навіть в епоху Інтернету?

V. Мовні та правописні уміння**Завдання:**

1. Відредагуйте речення, виправивши помилки:
 - Я прочитав цікаву книжку котра мені дуже сподобалась.
 - Він прийшовши додому почав готувати уроки.
 - Кожен учень повинні виконати завдання.
2. Вставте пропущені розділові знаки:
 - Я люблю коли книги захоплюють з першої сторінки.
 - Де закінчується терпіння там починається сила волі.
3. Доберіть по 2–3 приклади до кожного правила:
 - чергування голосних у коренях;
 - уживання апострофа;
 - написання складних прикметників.

Додаток В

Дослідницький проєкт на тему: «Українська мова у цифровому світі: досліджуємо та створюємо медіаконтент»

Ключове питання:

Як сучасні цифрові технології можуть допомогти ефективно спілкуватися та висловлювати власні думки українською мовою?

Мета проєкту: підвищення мовної компетентності учнів через застосування дослідницького підходу та сучасних технологій, формування критичного мислення, творчих та комунікативних навичок, здатності до самостійного створення текстів різних жанрів.

Завдання:

1. Ознайомити учнів із сучасними формами комунікації українською мовою у цифровому середовищі.
2. Розвинути уміння аналізувати та створювати тексти різної складності: усні, письмові, інтерактивні.
3. Навчити учнів працювати з інформацією з різних джерел: подкастів, блогів, соціальних мереж, новинних ресурсів.
4. Формувати здатність аргументовано висловлювати власну позицію та оцінювати роботу однокласників.
5. Створити інтегровані продукти учнівської діяльності (тексти, постери, презентації, відео), які демонструють застосування української мови у сучасних медіа.

Обґрунтування та доцільність проєкту:

Сучасна освіта орієнтована на розвиток особистості учня як активного учасника навчального процесу. Дослідницький проєкт дає змогу поєднати вивчення української мови з реаліями цифрового середовища, де учні постійно взаємодіють із текстовою та аудіовізуальною інформацією.

Метод проєктів стимулює учнів до самостійного пошуку інформації, аналізу та створення власного продукту, що забезпечує глибоке розуміння навчальної теми та розкриття ключових ідей.

Проект поєднує:

- дослідницьку роботу (аналіз текстів, пошук інформації, синтез матеріалу),
- творчі завдання (створення постів, сценаріїв, подкастів),
- інтерактивні вправи (тести, вікторини, опитування онлайн),
- усне та письмове мовлення, що дозволяє всебічно оцінити знання учнів.

Таке поєднання забезпечує особистісно-орієнтований підхід, інтеграцію гуманітарних дисциплін, розвиток мовної та цифрової компетентності одночасно.

Тематичні питання:

1. Які особливості сучасного письмового та усного мовлення у цифровому середовищі?
2. Як можна створювати зрозумілі та ефективні тексти для соціальних мереж українською мовою?
3. Які помилки найчастіше зустрічаються у цифрових текстах та як їх уникати?
4. Як сучасні технології сприяють популяризації української мови?

Етапи проекту та пояснення:

Етап	Діяльність учителя	Діяльність учнів	Пояснення та обґрунтування
I. Постановка проблеми	Презентує тему проекту, ключове питання, приклади медіаконтенту (пости, відео, блоги українською).	Усвідомлюють проблему, обговорюють власний досвід спілкування в цифровому середовищі, формують очікування.	Цей етап стимулює зацікавленість учнів, формує мотивацію до дослідження та творчої діяльності. Ключове питання є відкритим і провокує пошук варіантів вирішення.
II. Дослідницька робота	Забезпечує доступ до інтерактивних платформ (Google Docs, Canva,	Робота в групах: аналіз текстів, створення постів, сценаріїв для відео чи	Учні реалізують активне навчання, досліджують матеріал, формують власні висновки.

	Kahoot, Padlet), надає тексти для аналізу, картинки, схеми.	подкастів, складання опорних схем.	
III. Аналіз та обговорення	Організовує дискусії, перевіряє логіку аргументів, коригує помилки, підводить до висновків.	Обговорюють результати дослідження, аналізують помилки, пропонують покращення, формулюють власну позицію.	Цей етап розвиває критичне мислення, навички аргументації та взаємоперевірки.
IV. Створення та захист проєктів	Координує презентацію робіт, оцінює творчість та грамотність, організовує виставку постерів, відео, подкастів.	Презентують власні проєкти: тексти, відео, постери; оцінюють роботи однокласників, аргументують позиції.	Підкреслюється соціальний аспект роботи: учень орієнтується на аудиторію, застосовує знання, демонструє творчість і самостійність.

Хід проєкту

Аудіювання:

Матеріал: подкаст українського блогера про тренди у соцмережах.

Таня Стороженко «7 порад ЯК ВЕСТИ БЛОГ з нуля у 2025 | Просування в Інстаграм». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=hMyg6-Wjt0k&ab_channel=%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%8F%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE

Завдання: знайти головну думку, виділити ключові факти, відповісти на запитання у Google Forms: URL: <https://forms.gle/vYcCXADBzx9iNG426>

Аудіювання

Описання

7 порад ЯК ВЕСТИ БЛОГ в нуля у 2025 | Просування в Інстаграм

Що авторка вважає основною причиною, через яку багато людей кидають ведення блогу на початковому етапі?

☐ a) Відсутність ідей

☐ b) Страх, синдром самозванця та розчарування

☐ c) Погане обладнання

☐ d) Низька якість контенту

Яка перша порада для блогерів, яку агадує авторка?

☐ a) Купуйте рекламу

☐ b) Прийняти реальність та інвестувати час і ресурси

☐ c) Вести блог на всі теми підрид

☐ d) Зробити блог розважальним

Що авторка розуміє під "гачками" для аудиторії?

☐ a) Сюжетні лінії та елементи контенту, які зачіпають підписників

☐ b) Рекламні пости

☐ c) Подарунки для підписників

☐ d) Особисті фото з відпочинку

Як авторка радить структурувати блог, щоб аудиторії було зрозуміло, про що він?

☐ a) Розповідати лише про своє життя

☐ b) Вести блог як серіал із зрозумілими сюжетними лініями та темами

☐ c) Публікувати контент випадковим чином

☐ d) Постійно змінювати тему блогу

Які чотири речі, на думку авторки, повинні бути зрозумілі підписнику на сторінці блогу?

☐ a) Лайфстайл, особистість, експертність, продажі

☐ b) Вік, місцезнаходження, освіта, зазоплення

☐ c) Контент, реклама, подарунки, конкурси

☐ d) Фото, відео, історії, меми

Чому важливо мати чітку ціль при веденні блогу?

☐ a) Щоб розважати аудиторію

☐ b) Щоб знати, що ви хочете досягти, мотивувати себе та ефективно інвестувати ресурси

☐ c) Щоб збирати лайки без зусиль

☐ d) Щоб виглядати популярним у соцмережах

Що авторка радить робити з заробленими коштами від блогу?

☐ a) Витрачати на відпочинок

☐ b) Вкладати у розвиток блогу та навчання

☐ c) Відкладати у банку

☐ d) Купувати подарунки для підписників

Які три основні теми свого блогу авторка одразу зазначила для підписників?

☐ a) Саморозвиток, життя авторки, поради з соцмереж

☐ b) Подорожі, кулінарія, мода

☐ c) Тренди Instagram, реклама, меми

☐ d) Техніка, бізнес, спорт

Що означає для авторки "поставити блог в пріоритет"?

☐ a) Тільки безкоштовні статті

☐ b) Подкасти, книги, курси, експертний контент

☐ c) Соцмережі друзів

☐ d) Особистий досвід без аналізу

Усне мовлення:

Завдання: підготувати та записати відео «Мій лайфхак для соцмереж українською»

Критерії: чіткість, логічність, правильність мовлення, переконливість.

Письмо:

Тексти: Переглянути запропоновані статті, новини та блоги українських онлайн-видань.

Категорія	Назва ресурсу	Опис	Посилання
Новини та блоги	Освіторія Медіа	Онлайн-медіа про освіту, виховання та розвиток дітей. Статті, новини, блоги.	https://osvitoria.media/
Новини та блоги	Суспільне Медіа	Новини, аналітика, блоги на теми освіти, культури та суспільства.	https://suspilne.media/
Освітні блоги	EdPro	Підбірка українських блогів для вчителів, батьків та учнів.	https://edpro.ua/blog/ukrajinski-blogy-dlja-vchyteliv-ta-batkiv-shcoljariv
Освітні ресурси	Google Sites – Освітні ресурси	Колекція освітніх онлайн-журналів та періодичних видань.	https://sites.google.com/site/osvitnires/osvita/elektr-biblioteki/periodicni-vidanna
YouTube	Освіторія Медіа – ТОП-25 каналів	Підбірка україномовних YouTube-каналів для дітей різного віку.	https://osvitoria.media/experience/top-25-ukrayinskyh-youtube-kanaliv-dlya-ditej/

Завдання 1: написати пост (150–200 слів), створити інструкцію «Як писати українською в цифровому середовищі».

Завдання 2: Аналіз онлайн-ресурсів для учнів

1. Уважно перегляньте таблицю з українськими онлайн-ресурсами (блоги, новини, статті).
2. Виберіть три ресурси, які, на вашу думку, будуть найбільш корисними для вашого навчання.
3. Для кожного обраного ресурсу напишіть коротку відповідь (3–5 речень):

Яка основна тематика ресурсу?

Які види матеріалів там представлені (новини, блоги, статті, відео)?

Як саме цей ресурс може допомогти вам у навчанні або саморозвитку?

4. Наприкінці складіть спільну рекомендацію для інших учнів: який ресурс ви б радили перш за все та чому.

Додатково: створіть невелику презентацію (3–5 слайдів) або плакат з вашими висновками, використовуючи обрані ресурси.

Читання та аналіз:

Текст для читання та аналізу «Читання у XXI столітті: потреба чи пережиток?»

У сучасному світі, де технології розвиваються з шаленою швидкістю, читання книжок починає втрачати свою популярність. Молодь дедалі частіше обирає відеоконтент, короткі пости у соцмережах або подкасти замість традиційного читання. Здається, що для багатьох книжка вже не є джерелом знань чи натхнення.

Чому ж так сталося? Насамперед через зміну ритму життя. Ми постійно поспішаємо, відволікаємося, переключаємось з одного завдання на інше. У такому темпі важко знайти годину, а то й десять хвилин, щоби зануритися у світ роману чи наукової праці. Крім того, гаджети нав'язують інший спосіб споживання інформації – швидкий, фрагментарний, поверхневий.

Проте варто поставити запитання: чи може відео повністю замінити книгу? Навряд чи. Книжки – це не лише сюжет або факти. Це робота з мовою, образами, логікою. Людина, яка читає, зазвичай краще формулює думки, має ширший словниковий запас, глибше розуміє інших. Читання – це не мода. Це звичка, що формує особистість. І хоча сьогодні воно конкурує з безліччю інших форматів, роль книжки залишається незамінною. Вона вчить думати, співпереживати, сумніватися. А це навички, які не застаріють ніколи.

Тож, можливо, варто не просто зберегти читання, а зробити його частиною нового цифрового світу – інтегрувати книжки в сучасні формати, підтримувати аудіочитання, літературні блоги, читацькі марафони. Бо книжка – це не минуле, це майбутнє з глибоким змістом.

Завдання: читання та аналіз

1. Визнач тему і головну ідею тексту.

2. До якого стилю належить текст? Аргументуй.
3. Випиши 2–3 мовні або стилістичні помилки/невдалі формулювання.
4. Перепиши один абзац, покращуючи стилістику або замінюючи повтори.
5. Який абзац, на твою думку, є найсильнішим за змістом? Чому?
6. Склади підсумковий звіт у Google Docs короткий переказ, аналіз, поради щодо покращення.

Тестові запитання

До якого стилю належить текст?

- a) Офіційно-діловий
- b) Науковий
- c) Публіцистичний ☒
- d) Художній

Яка головна ідея тексту?

- a) Читання повністю зникло з життя сучасної людини
- b) Книжки застаріли як джерело інформації
- c) Читання — цінна звичка, яку варто зберігати ☒
- d) Аудіокниги витіснили паперові видання

Що з наведеного є стилістичною помилкою?

- a) «стрімкий розвиток»
- b) «шаленою швидкістю» ☒
- c) «зміна ритму життя»
- d) «ширший словниковий запас»

Яке речення найкраще підсумовує позицію автора?

- a) Читання застаріло і втратило сенс
- b) Книга – це минуле, яке не варто повертати
- c) Читання потрібно інтегрувати у сучасні цифрові формати ☒
- d) Соцмережі розвивають особистість краще, ніж книги

Яке слово є синонімом до «звичка» в цьому контексті?

- a) Спогад
- b) Розвага
- c) Навичка ☒
- d) Рефлексія

Візуальні та медіа-матеріали

- Інфографіка: «Типові помилки у соцмережах українською».

- Приклади постів та міні-блогів для аналізу.

1. Пост у соцмережі (інформативно-мотивуючий стиль)

Що читати, коли здається, що час іде в нікуди?

Я повернулась до читання. По 15 хвилин на день, але щодня. І знаєш що? Світ навколо ніби трохи сповільнився.

Спробуй книжки, які надихають:

«Мистецтво жити просто» Домініка Лоро

«Сила звички» Чарльза Дахітта

«Дихай» Джеймса Нестора

Нехай ці сторінки нагадають тобі, що ти — не тільки результат дедлайнів, а й жива людина з глибиною всередині.

2.Міні-блог з критичним мисленням (рефлексивний стиль)

Чому ми більше не читаємо повільно?

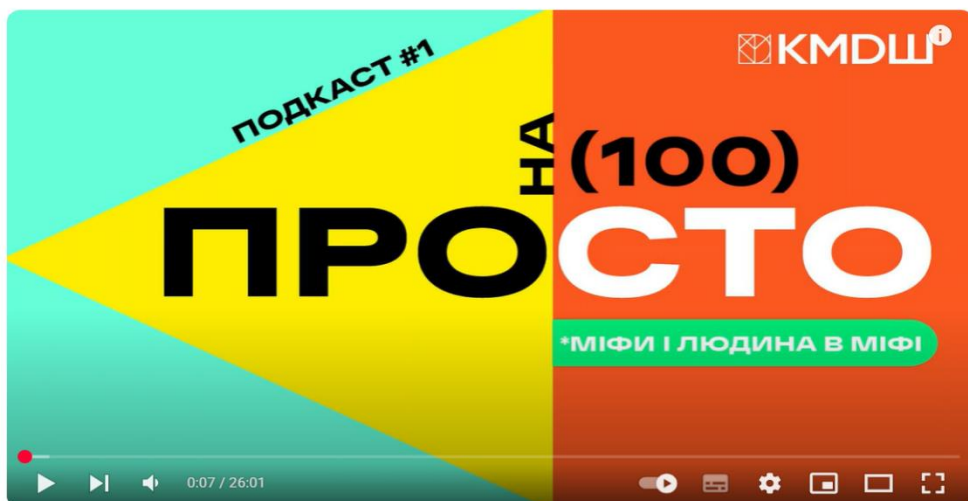
Колись читання було процесом — не просто споживанням слів, а переживанням.

Сьогодні ми гонимося за швидкістю: «прочитав 5 книжок за тиждень», «125 сторінок за день». Це схоже на спортивне змагання. Але чи залишилось місце для тиші між рядками?

Повільне читання — це не про кількість, а про якість. Про діалог з автором, про внутрішнє «стоп», коли хочеться подумати.

Можливо, книжка — це не мета, а шлях. І не варто бігти цим шляхом, не озираючись.

– Скріни українських подкастів і відео.

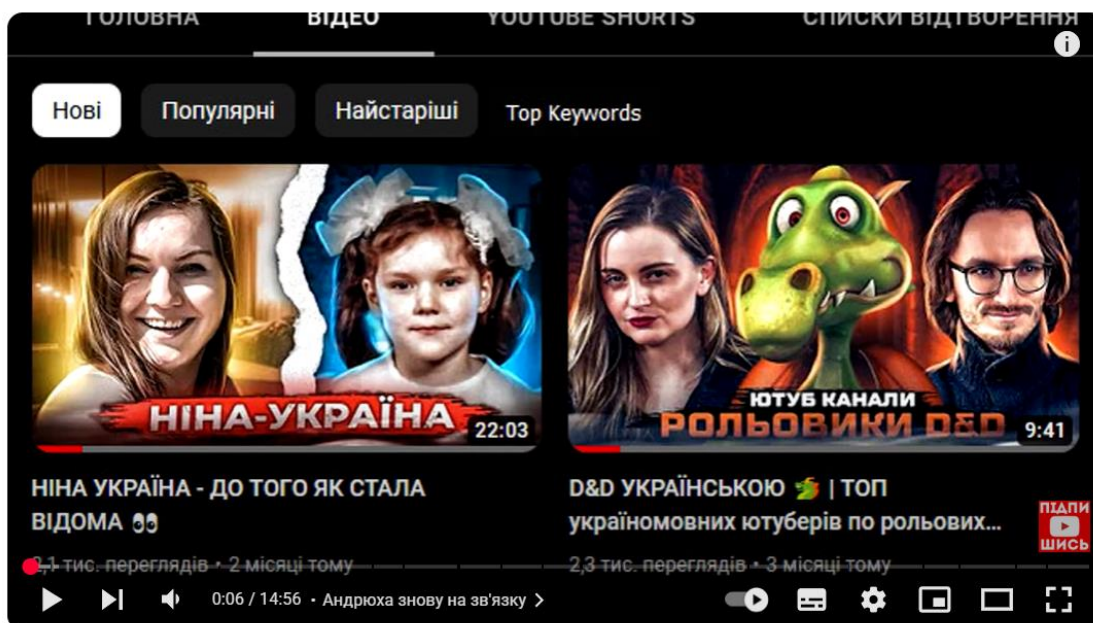
Міфи та людина в міфі. Подкаст #1 про цікаве просто від дітей КМДШ_Львів.

ДИТИНА 🧸 - (ч. 1) 📢 Подкаст "ТІ знаєш, що ТІ людина?"

Біографії відомих людей. Подкаст #3 про цікаве просто від дітей КМДШ Львів

НАУКПОП УКРАЇНСЬКОЮ | ТОП україномовних наукових ютуберів

– Схеми та таблиці для планування постів та текстів.

**СХЕМА ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ
ПОСТІВ ТА ТЕКСТІВ**

ТЕМА 	ПЛАН
КОНТЕНТ 	МЕТА

Захист проєкту

1. Презентація з виконаними завданнями до кожного розділу проєкту.

Узагальнення

Цей дослідницький проєкт об'єднує теоретичне вивчення української мови з практичним застосуванням у цифровому середовищі, що робить навчання більш динамічним та сучасним. Проєкт стимулює самостійну роботу, критичне мислення, творчість і комунікативні навички, забезпечує міжпредметну інтеграцію та підготовку учнів до реального життя у світі цифрових комунікацій.